

Briuselis, 2020 09 17
COM(2020) 564 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų ES masto vertinimas

**Žaliosios pertvarkos plėtojimas ir ekonomikos atsigavimo skatinimas integruotai
planuojant energetikos ir klimato srities veiksmus**

1. INTEGRUOTŲ NACIONALINIŲ ENERGETIKOS IR KLIMATO SRITIES VEIKSMŲ PLANŲ VAIDMUO SIEKIANT 2030 M. TIKSLŲ IR GAIVINANT EKONOMIKĄ BEI DIDINANT JOS ATSPARUMĄ

Šiame komunikate pateikiamas 27 nacionalinių energetikos ir klimato srities veiksmų planų (toliau – NEKSVP arba planai), kuriuos valstybės narės pateikė pagal ES Valdymo reglamentą¹, vertinimas visos ES mastu pagal visus energetikos sąjungos aspektus ir atsižvelgiant į Europos žaliąjį kursą² bei ekonomikos gaivinimą po COVID-19.

Vertinimas atliktas užbaigus išsamų rengimo ir koordinavimo nacionaliniu lygmeniu procesą ir nuolatinį valstybių narių, Komisijos ir kitų ES institucijų dialogą. NEKSVP valstybės narės rengė nuo 2018 m. ir turėjo juos pateikti iki 2019 m. gruodžio 31 d. 2019 m. birželio mėn. Komisija išnagrinėjo planų projektus³ ir pateikė individualias rekomendacijas valstybėms narėms⁴. Į didžiąją dalį rekomendacijų valstybės narės atsižvelgė. Šiuo metu visos valstybės narės yra pateikusios galutinius planus⁵. Juose pristatoma integruota ateinančių dešimties metų pertvarkos energetikos ir klimato srityse vizija. Tai precedento neturintis procesas – dėl planų vyko išsamios konsultacijos su suinteresuotaisiais subjektais, pilietine visuomene ir piliečiais, siekiant užtikrinti jų įsitraukimą ir platų visuomenės palaikymą⁶. Planų rengimas taip pat įvairiomis progomis buvo aptariamas Taryboje.

27 planai leidžia susidaryti bendrą vaizdą, kaip valstybės narės rengiasi pirmajam perėjimo prie neutralaus poveikio klimatui etapui ir ką per 2021–2030 m. laikotarpį jos nori pasiekti šiose penkiose srityse: priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo, energijos vartojimo efektyvumo, energetinio saugumo, energijos vidaus rinkos, mokslinių tyrimų ir inovacijų bei konkurencingumo. Planus papildys valstybių narių ilgalaikės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo strategijos⁷.

Iš vertinimo matyti, kad visiškai įgyvendinus planus Europa viršytų dabartinį 2030 m. išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslą, ir tai taptų atspirties tašku siekiant didesnio užmojo, kurį Komisija pasiūlė komunikate „Platesnis Europos 2030 m. klimato srities užmojis. Investavimas į neutralaus poveikio klimatui ateitį žmonių labui“, teikiamame tuo pačiu metu kaip šis dokumentas ir pagrįstame kartu pridedamu poveikio vertinimu.

Kaip matyti iš poveikio vertinimo, planai taip pat suteikia tvirtą pagrindą realistiškai ir atsakingai siekti iki 2030 m. dar labiau sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, jei visais lygmenimis bus imtasi papildomų veiksmų tam, kad būtų suteiktas

¹ Reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo.

² COM(2019) 640 *final*.

³ COM(2019) 285 *final*.

⁴ 2019 m. birželio 18 d. Komisijos rekomendacijos dėl 2021–2030 m. laikotarpio kiekvienos valstybės narės integruoto nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano projekto, dokumentai nuo C/2019/4401 iki C/2019/4428.

⁵ Airija paprašė atsižvelgti į jos ketinimą artimiausiu metu atnaujinti savo planą ir užmojų mastą.

⁶ Kelios valstybės narės surengė praktinius seminarus vietos, regiono ar sektoriaus mastu, kad savo galutinio NEKSVP turinį aptartų su suinteresuotaisiais subjektais (socialiniais partneriais, pilietine visuomene, švietimo įstaigomis, vietos institucijomis ir aplinkos srities NVO).

⁷ Pagal Valdymo reglamento 15 straipsnį jas valstybės narės turėjo pateikti iki 2020 m. sausio 1 d.

papildomas postūmis ir užpildytos likusios spragos, ir jei bus visiškai pasinaudota žaliojo ekonomikos gaivinimo galimybėmis.

Vertinime atsižvelgiama į ekonomikos gaivinimą po COVID-19 krizės. NEKSVP yra ir politikos priemonė, ir investicijų darbotvarkė, brėžianti verslui ir investuotojams ateities perspektyvą. Jie yra tvirtas pagrindas, kuriuo remdamosi valstybės narės gali kurti žaliojo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo strategijas ir įgyvendinti platesnius Europos žaliojo kurso užmojus – nuo švarios ir žiedinės ekonomikos iki nulinės taršos tikslo. Šiame komunikate atkreipiamas dėmesys į tai, kaip ES ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonių rinkinyje numatytas finansavimas gali būti naudojamas nacionaliniuose planuose numatytoms investicijoms ir reformoms remti⁸, visų pirma investicijoms į energijos vartojimo efektyvumo didinimą, pastatų renovaciją, atsinaujinančiųjų išteklių energijos diegimą, tvarų judumą, elektros energijos tinklų modernizavimą ir tokių svarbių technologijų, kaip vandenilis iš atsinaujinančiųjų išteklių ir baterijos, inovacijas.

Šis komunikatas yra pirmasis iš kelių proceso etapų. Spalio mėn. Komisija kartu su energetikos sąjungos būklės ataskaita paskelbs nuodugnų kiekvieno NEKSVP vertinimą, įskaitant kiekvienai valstybei narei skirtas rekomendacijas dėl tolesnės planų įgyvendinimo pažangos. Tai bus valstybėms narėms vertingas indėlis – jos galės juo remtis rengdamos savo nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus ir vykdydamos investicijų į žaliojo kurso projektus, naudingus ne tik klimatui ir aplinkai, bet ir užimtumui, darbotvarkę. Kartu tai padės Komisijai vertinti ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. Galiausiai valstybės narės turi užtikrinti, kad jų teisingos pertvarkos planai (kurie turi būti pateikti norint gauti Teisingos pertvarkos fondo finansavimą) atitiktų jų NEKSVP.

Per visą šį procesą Komisija tęs dialogą su valstybėmis narėmis, kad padėtų joms iki galo įgyvendinti planus, iki 2023 m. juos atnaujinti ir užtikrinti, kad jie išliktų kelrodis ne tik siekiant plataus užmojo 2030 m. energetikos ir klimato srities tikslų, bet ir vėliau. Su valstybėmis narėmis taip pat bus koordinuojami NEKSVP išorės aspektai, o juos įgyvendinti padės diplomatija energetikos ir klimato srityse.

2. GALUTINIŲ NEKSVP VERTINIMAS. KOKIE JŲ REZULTATAI IR KAIP JIE GALI PADĖTI GAIVINTI EKONOMIKĄ BEI DIDINTI JOS ATSPARUMĄ?

2.1. NEKSVP dalių, susijusių su atsinaujinančiųjų išteklių energija, energijos vartojimo efektyvumu ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimu, vertinimas

2.1.1. ES atsinaujinančiųjų išteklių energija

Įvertinus NEKSVP matyti, kad, įgyvendinus esamas ir suplanuotas priemones, visos Sąjungos atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis 2030 m. galėtų siekti 33,1–33,7 proc., **taigi tikslas**,

⁸ TEA teigimu, įgyvendinant žaliojo ekonomikos gaivinimo planą pasaulio ekonomikos augimas kasmet galėtų padidėti 1.1 procentinio punkto. Poveikis užimtumui būtų didelis – per ateinančius trejus metus kasmet būtų išsaugoma arba sukuriama apytiksliai 9 milijonai darbo vietų (TEA „Pasaulio energetikos apžvalga. Specialioji tvaraus ekonomikos gaivinimo ataskaita“ (angl. „World Energy Outlook Special Report on Sustainable Recovery“))

kad 2030 m. ji siektų bent 32 proc., būtų viršytas ir atsinaujinančiųjų išteklių energija labiausiai padėtų siekti Komunikate dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo nurodytų tikslų.

Ši sėkmė būtų grindžiama gana teigiamų pokyčių tęstinumu. Eurostato 2018 m. duomenų analizė ir valstybių narių lygmens projekcijos dėl to, kokią galutinio energijos suvartojimo dalį 2020 m. sudarys atsinaujinančiųjų išteklių energija, rodo⁹, kad ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis turėtų siekti 22,5–22,7 proc. ir didžioji dauguma valstybių narių savo privalomus nacionalinius tikslus turėtų pasiekti. Remiantis išankstiniais skaičiavimais, 2019 m. energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių pajėgumai toliau augo 6,2 proc., o rinka, palyginti su 2018 m., išaugo 33 proc. Be to, ne vienas analitikas teigia, kad, nepaisant neigiamo COVID-19 krizės poveikio, atsinaujinančiųjų išteklių energijos sektorius ir investicijos pasirodė esą palyginti labai atsparūs. Todėl ES turėtų sėkmingai pasiekti savo tikslą, kad iki 2020 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis sudarytų 20 proc. galutinio energijos suvartojimo. Vis dėlto kelios valstybės narės, būtent tos, kurioms šiame etape prognozuojamas atsilikimas, turėtų apsvarstyti papildomas priemones, be kita ko, bendradarbiavimo mechanizmų forma, kad užtikrintų savo 2020 m. nacionalinių privalomų tikslų įgyvendinimą.

Spartų postūmį didelio masto projektams jūroje ir naujoviškoms technologijoms galėtų suteikti neseniai sukurtas ES **atsinaujinančiųjų išteklių energijos finansavimo mechanizmas**¹⁰. Šio mechanizmo lankstumas leidžia valstybėms narėms optimaliai išnaudoti visos Europos energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių potencialą skiriant paramai mažiau išlaidų, taip padėdamas valstybėms narėms pasiekti arba net viršyti savo 2020 m. nacionalinius tikslus ir ES 2030 m. tikslą. Mechanizmas taip pat gali būti derinamas su kitomis ES priemonėmis, pavyzdžiui, EITP arba „InvestEU“, siekiant dar labiau racionalizuoti naujų atsinaujinančiųjų išteklių energijos projektų finansavimą.

Beveik visuose galutiniuose NEKSVP patvirtinti jų projektuose išdėstyti valstybių narių atsinaujinančiųjų išteklių energijos užmojai, o kai kuriais atvejais jie net padidinti. Tačiau suvestiniai duomenys užmaskuoja valstybių narių įnašų skirtumus. Į kelis planus neįtrauktos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos reikalavimus atitikti turinčios sektorių trajektorijos, tad nacionalinis sąnaudų efektyvumo potencialas lieka neišnaudotas. Kita vertus, kelios valstybės narės išsikėlė labai aukštus sektorinius atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslus. Pavyzdžiui, Austrija ir Švedija užsibrėžė atitinkamai iki 2030 m. ir 2040 m. visą elektros energiją (100 proc.) gaminti iš atsinaujinančiųjų išteklių.

Rengiant Komunikatą dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo atlikta analizė rodo, kad siekiant labiau sumažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį labai svarbu didinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį. Kaip nurodyta poveikio vertinime,

⁹ Vis dar neaiškus pandemijos poveikis 2020 m. energijos paklausai ir atitinkamas poveikis visuomenei bei ekonomikai. Todėl pateikiamos dvi skirtingos (mažos ir didelės) paklausos tendencijos, kurios, tikėtina, rodo apatinę ir viršutinę ribas.

¹⁰ Atsinaujinančiųjų išteklių energijos finansavimo mechanizmas pradės veiklą 2021 m. sausio mėn. (C(2020)6123).

norint išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį iki 2030 m. sumažinti bent 55 proc., reikėtų, kad atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis ES sudarytų 38–40 proc.

NEKSVP numatyta daug brandžių atsinaujinančiųjų išteklių energijos projektų, kurie taip pat gali prisidėti prie ekonomikos atsigavimo. Pavyzdžiui, pagal specialią Austrijos programą 100 000 stogų bus padengta fotovoltinėmis plokštėmis, tai derinant su nedidelio masto energijos kaupimu; Lietuva skirs finansinę paramą gyventojams, norintiems įsirengti mažą elektrinę ir vartoti jos pagaminamą energiją – 2024 m. ketinama turėti jau 696 MW įrengtosios galios; Danija ir Lenkija investuos į jūros vėjo elektrines, kurių galia bus atitinkamai 4 GW ir 3,8 GW; Prancūzija iki 2023 m. paskelbs šešis jūros vėjo energijos gamybos konkursus, kuriais siekiama užsitikrinti 3,7 GW galios; Graikija ir Portugalija buvusiose rusvųjų anglių kasyklose įrengs saulės elektrinių parkus ir vandenilio infrastruktūrą.

NEKSVP ir atsinaujinantieji energijos ištekliai: ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliasis kursas

Valstybių narių NEKSVP aiškiai rodo, kad jos remia greitą ir ekonomiškai efektyvų perėjimą prie atsparios ir neutralaus poveikio klimatui ekonomikos, kurioje svarbų vaidmenį atlieka atsinaujinantieji ištekliai. Tai padės privačiajam sektoriui drąsiai investuoti. Pavyzdžiui, bent 10 valstybių narių nurodė ketinančios artimiausiu metu nutraukti elektros energijos gamybą iš anglių ir prarastą pajėgumą kompensuoti daugiausia atsinaujinančiųjų išteklių energijos technologijomis. Kitas pavyzdys – netaisus judumas. Šioje srityje daug valstybių narių yra nusistačiusios plataus užmojo tikslus, visų pirma dėl elektromobilumo¹¹ ir pažangiųjų biodegalų¹². Tačiau NEKSVP per mažai išnagrinėtas turimas jūros atsinaujinančiųjų išteklių energijos potencialas ir su tuo susiję iššūkiai. Komisija padės strategiškai spręsti šį klausimą būsimoje jūros atsinaujinančiųjų išteklių energijos strategijoje nustatydamą pagrindinius veiksmus jūrinių teritorijų planavimo, technologijų plėtros ir naujoviško infrastruktūros planavimo srityje.

Jei šiems veiksams reikalingos investicijos būtų sutelktos ankstyvame etape ir laikantis principo nepakenkti, valdžios sektoriaus išlaidos ir finansinės ekonomikos gaivinimo bei atsparumo didinimo paskatos atitiktų padidintą užmojį iki 2030 m. išmetamą teršalų kiekį sumažinti bent 55 proc. ir ES užmojį iki 2050 m. neutralizuoti poveikį klimatui. Papildomos investicijos į atsinaujinančiųjų išteklių energiją taip pat gali turėti greitą ir teigiamą poveikį ekonomikos atsigavimui (o kartu sumažinti sąskaitas už energiją ir, nedegiujų atsinaujinančiųjų energijos išteklių atveju, pagerinti oro kokybę). Kiekvienas milijonas eurų, skirtas ne rudajai, o žaliajai energijai, sukurtų penkias naujas darbo vietas¹³.

¹¹ Vokietija savo NEKSVP išsikėlė tikslą, kad iki 2030 m. jos keliais važinėtu 7–10 mln. elektromobilių ir būtų įrengta iki 1 mln. viešai prieinamų įkrovimo stotelių. Graikija užsibrėžė, kad iki 2030 m. 30 proc. jos lengvųjų automobilių parko sudarytų elektromobiliai, o Italija iki 2030 m. siekia turėti 6 mln. elektromobilių.

¹² Estija planuoja iki 2030 m. biometano gamybą padidinti dešimt kartų; Suomija – taip pat iki 2030 m. – pažangiųjų biodegalų dalį padidinti 30 proc.

¹³ Modeliavimo skaičiavimai rodo, kad 1 mln. eurų išleidus iškastinio kuro sektoriuje sukuriami 2,7 darbo vietų (etato ekvivalentais – EE), tą pačią sumą išleidus atsinaujinančiųjų išteklių energijos sektoriuje – 7,5 EE, o energijos vartojimo

Investicijų sutelkimas pradiniam etape taip pat paspartintų paklausą ir konkurenciją – tai sustiprintų Europos gamybos bazę per visą vertės grandinę, o kartu mūsų pramonė taptų pasaulio lydere ir pasiūlytų europiečiams geresnių darbo vietų.

Investuojant į atsinaujinančiųjų išteklių energiją kuriamos darbo vietos. 2018 m. ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos sektoriuje dirbo beveik 1,5 mln. žmonių, įskaitant netiesiogines darbo vietas vertės grandinėje. Daugiausia darbo vietų sukuria saulės fotovoltinės energijos sektoriuje – jame vienas milijonas eurų investicijų sukuria 12 darbo vietų. Vėjo energijos sektoriuje, priešingai, investuojant milijoną eurų sukuriamos tik 3 darbo vietos, tačiau numatomas toks šio sektoriaus augimas, kad 2020–2030 m. laikotarpiu jis taps didžiausiu darbo vietų kūrėju visame ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos sektoriuje. IRENA yra apskaičiavusi, kad visoje ES iki 2050 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos sektoriuje bus sukurta 2,7 mln., energijos vartojimo efektyvumo sektoriuje – 1,7 mln., o sistemos lankstumo srityje – 0,8 mln. darbo vietų¹⁴. Panašūs ir TEA skaičiavimai: saulės fotovoltinė energija ir energijos vartojimo efektyvumo didinimas pastatuose bei pramonėje kartu sukuria daugiausia darbo vietų milijonui eurų investicijų¹⁵.

Europos atsinaujinančiųjų išteklių energijos pramonė turi geras galimybes pirmauti pasaulyje. 2018 m. jos bendroji pridėtinė vertė siekė 80 mlrd. EUR (ir kasmet auga 6–8 proc.). ES stiprioji pusė – atsinaujinančiųjų išteklių (pvz., jūros) energijos technologijos ir turtinga MVĮ ekosistema. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos srityje galėtų būti įdarbinti regionų, kurie atitinka reikalavimus Teisingos pertvarkos fondo paramai gauti, darbo netekę darbuotojai ir apskritai ji teikia decentralizuotų užimtumo galimybių atokioms vietovėms ir saloms. Smarkiai sumažėjus atsinaujinančiųjų išteklių energijos technologijų sąnaudoms, ES sparčiai mažėja jų konkurencingumo atotrūkis, o brandžios technologijos pagal sąnaudas jau dabar yra konkurencingos ir dėl jų mažėja energijos kainos Europos vartotojams¹⁶.

Valstybės narės raginamos sparčiau ir geriau pasinaudoti toliau nurodytomis priemonėmis, kurios paprastai į NEKSVP neįtraukiamos arba juose nepakankamai detalizuojamos¹⁷. Ištirti galimybes naudoti **atliekinę šilumą ir (arba) vėsumą** ir kuo daugiau jos panaudoti, užtikrinti, kad piliečiai turėtų galimybę **vartoti iš atsinaujinančiųjų išteklių pačių pasigamintą energiją** (be kita ko, derinant su kaupimo sistemomis) ir tapti atsinaujinančiųjų išteklių energijos bendruomenės dalimi, **skatinti atsinaujinančiųjų išteklių energija grindžiamą transporto elektrifikaciją**, gerai sąveikaujančią su kintančiųjų atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos projektais. Be to, skatinant tiek didelio, tiek mažo masto investicijas teigiamą poveikį daro **planuojamų konkursų nuspėjamumas**, be kita ko, nurodant naujų ir modernizuojamų energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių pajėgumų mastą ir rūšis,

efektyvumo sektoriuje – 7,7 EE; Garrett-Peltier (2017),

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S026499931630709X?via%3Dihub>

¹⁴ IRENA (Tarptautinė atsinaujinančiosios energijos agentūra) „Global Renewables Outlook: Energy transformation 2050“.

¹⁵ TEA (Tarptautinė energetikos agentūra), „World Energy Outlook, Special Report Sustainable Recovery“, June 2020; taikant visas tris pirmiau minėtas priemones, kiekvienas milijonas eurų investicijų sukuria 10–15 darbo vietų.

¹⁶ Daugiau informacijos bus pateikta būsimoje metinėje kainų ir sąnaudų ataskaitoje.

¹⁷ Atsinaujinančiųjų išteklių energetikos reglamentavimo sistemą papildė ES energetikos sistemos integravimo strategijoje (COM(2020) 299 *final*) siūlomi veiksmai.

leidimų išdavimo supaprastinimas (pvz., vieno langelio principo taikymas), sparčios **modernizavimo ir elektros energijos pirkimo sutarčių sudarymo** procedūros.

Reikės nustatyti papildomų tinklo taisyklių ir pritaikyti infrastruktūrą, kad būtų galima didinti decentralizuotą gamybą, daug atsinaujinančiųjų išteklių energijos gaminti jūroje ir integruoti hibridinius projektus, pagal kuriuos atsinaujinančiųjų išteklių energija derinama su kaupimo sistemomis (visų pirma iš atsinaujinančiųjų išteklių energijos gaminant ir kaupiant vandenilį). Reikėtų dar geriau išnaudoti tarpvalstybinių regioninių iniciatyvų¹⁸ teikiamas galimybes – tiek valstybėms narėms glaudžiau bendradarbiaujant, tiek naudojant ES lėšas, įskaitant pagal laikiną ekonomikos gaivinimo priemonę „Next Generation EU“ numatytas lėšas, tiek vieniems iš kitų semiantis reglamentavimo patirties¹⁹. Tai dar labiau padidins konkurencingumą ir sumažins paklausos sektorių, pavyzdžiui, pastatų, pramonės ir transporto, kuriuose tradiciškai naudojamas iškastinis kuras, priklausomybę nuo šio kuro.

Prie Komunikato dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo pridėtas poveikio vertinimas²⁰ taip pat rodo, kad, siekiant integruotoje energetikos sistemoje sukurti daugiau fizinių jungčių tarp energijos nešiklių, reikalingos tiek vietos, tiek nacionalinio lygmens investicijos. Pavyzdžiui, reikėtų skatinti investuoti į šiuolaikines centralizuoto žemos temperatūros šilumos tiekimo sistemas (nes per jas iš atsinaujinančiųjų išteklių ir atliekų gaminama energija gali būti tiekiamą vietinei paklausai patenkinti), taip pat į platesnį elektros energijos ir dujų tinklą siekiant optimizuoti visų energijos nešiklių pasiūlą ir paklausą.

2.1.2. Energijos vartojimo efektyvumas

Iš galutinių planų vertinimo matyti, kad, sudėjus visų valstybių narių **energijos vartojimo efektyvumo** srities užmojus, iki 2030 m. pirminės energijos suvartojimas būtų sumažintas 29,7 proc., o galutinės energijos suvartojimas – 29,4 proc.²¹, arba atitinkamai 1176 mln. tne ir 885 mln. tne. Tai reiškia, kad, palyginti su atsargiu planų projektų scenarijumi²², bendras 2030 m. užmojis padidėjo kelių valstybių narių, padidinusį anksčiau planuotas pastangas ir patikslinusių duomenis, dėka. Deja, **iki Sąjungos 2030 m. bent 32,5 proc. tikslo išlieka tam tikras atotrūkis: pirminės energijos suvartojimo atveju jis sudaro 2,8 procentinio punkto, o galutinės energijos suvartojimo atveju – 3,1 procentinio punkto.**

Šiuo metu vykstanti COVID-19 krizė daro poveikį energijos suvartojimui ir dėl to ES gali netikėtai labai priartėti prie 2020 m. energijos vartojimo efektyvumo tikslų. Tačiau tai nėra struktūrinių pokyčių ar prisitaikymo rezultatas ir šis poveikis nebus ilgalaikis. Ekonomikai atsigaunant po COVID-19 krizės, energijos suvartojimas vėl šoktels į viršų, o tai reiškia, kad,

¹⁸ Kelių valstybių narių grupių, pavyzdžiui, Pietryčių Europos, Baltijos valstybių, Vidurio Europos ir pan.

¹⁹ Geri regioninio bendradarbiavimo pavyzdžiai – Šiaurės jūros šalių iniciatyva ir Baltijos jūros regiono valstybių bendradarbiavimas; jais galėtų pasekti ir kiti Europos regionai.

²⁰ Komunikatas dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo COM(2020) 562

²¹ Palyginti su 2007 m. atskaitos scenarijaus prognozėmis 2007 metams

²² Planų projektuose numatytas suvestinis užmojis svyravo nuo 26,3 iki 30,2 proc. pirminės energijos suvartojimo atveju ir nuo 26,5 iki 30,7 proc. galutinės energijos suvartojimo atveju.

norint sistemingai sumažinti energijos suvartojimą, reikalingos papildomos energijos vartojimo efektyvumo didinimo pastangos ir investicijos²³.

Energetikos sąjungoje pripažįstama, kad **energijos vartojimo efektyvumas** atlieka itin svarbų vaidmenį, ir pagrindinis principas „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ įtvirtintas teisės aktuose²⁴. Vis dėlto, nepaisant to, kad energijos vartojimo efektyvumas labai svarbus siekiant visų tikslų, ypač mažinant išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, **daugelyje NEKSVP pateikiama labai mažai informacijos apie šio principo taikymą**. Galutiniuose planuose pateikiama daugiau informacijos apie elektrifikavimą, atitinkantį principą „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. Energijos vartojimo efektyvumo priemonių ir prisitaikymo prie klimato kaitos priemonių bendra nauda ir galimi kompromisai dar neišsiaiškinti ir lieka neišnaudoti²⁵. Valstybės narės, planuodamos ir priimdamos sprendimus dėl politikos ar investicijų (taip pat vietų jų) ir prieš priimdamos bet kokią sprendimą dėl investicijų į energetikos infrastruktūrą, turėtų apsispręsti ekonomiškai efektyvias, techniniu, ekonominiu ir aplinkosauginiu požiūriu tinkamas energijos vartojimo efektyvumo priemones.

Komisija rengia specialias gaires dėl principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo planuojant su energetika susijusią politiką ir priimant investavimo sprendimus visose ekonomikos srityse. Pati Komisija jau imasi įgyvendinti šį principą visuose atitinkamuose savo energetikos politikos pasiūlymuose, pavyzdžiui, ES energetikos sistemos integravimo strategijoje ir ateityje persvarstydamą TEN-E reglamentą.

Atsižvelgiant į tai, kad papildomų veiksmų labai reikia imtis apstatytos aplinkos srityje, Komisija palankiai vertintina tai, kad **į NEKSVP įtraukta įvairių energijos vartojimo efektyvumo priemonių, skirtų pastatų sektoriui**. Apskritai į visus NEKSVP (ir į iki šiol pateiktas nacionalines ilgalaikes renovacijos strategijas) įtrauktas platus pastatų renovacijos paramos priemonių spektras. Privalomas priemonių pobūdis griežtinamas tam tikromis įdomiomis strategijomis, pavyzdžiui, nustatant privalomus pastatų renovacijos tikslus (pvz., nuomojami būstai turi atitikti minimalią energinio naudingumo klasę), griežtinant pastatų viešųjų pirkimų taisykles ir nustatant teisinius iškastinio kuro naudojimo šildymo reikmėms apribojimus, įskaitant draudimus. Keliose valstybėse narėse yra gerų sektinų pavyzdžių: Bulgarija užsibrėžė plataus užmojo tikslą kasmet renovuoti daugiau kaip 5 proc. viešųjų pastatų; Latvija ketina iki 2030 m. renovuoti 2 000 daugiabučių namų ir 3 000 individualių pastatų; Rumunija sukūrė specialias finansavimo schemas su investicijų į energijos vartojimo efektyvumą fondu, kuris finansuojamas iš privačių, nacionalinių ir ES lėšų; Kipras taip pat iki 2020 m. bendrai finansavo programas, pagal kurias remiama 2 100 gyvenamųjų pastatų ir 164 MVĮ renovacija.

²³ Naujausiais BNEF duomenimis, keliose valstybėse narėse elektros energijos suvartojimas jau pasiekė įprastą lygį.

²⁴ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo.

²⁵ Bendra nauda, pavyzdžiui, – geresnė izoliacija, apsauganti nuo karščio bangų (jei derinama su tinkama ventiliacija), kita vertus, prastai įgyvendintos ir galimam klimato sąlygų poveikiui (potvyniams, krušai, stipriam vėjui) neatsparios energijos vartojimo efektyvumo priemonės gali būti apgadintos arba sunaikintos.

Kadangi atrodo, kad planuose nustatytų tikslų, uždavinių ir įnašų nepakaks 2030 m. ES energijos vartojimo efektyvumo tikslui kolektyviai pasiekti, pagal Valdymo reglamento 31 straipsnį Komisija pasiūlys priemonių ir naudodamasi savo įgaliojimais Sąjungos lygmeniu užtikrins, kad Sąjungos energijos vartojimo efektyvumo tikslai būtų pasiekti²⁶. Todėl Komisija visų pirma planuoja **peržiūrėti ir galbūt keisti Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą**²⁷, o prireikus ir tam tikras Pastatų energinio naudingumo direktyvos nuostatas. Ji taip pat skatins įgyvendinti atitinkamas žaliojo kurso iniciatyvas, visų pirma iniciatyvą „Renovacijos banga“ ir Energetikos sistemos integravimo strategiją, kurios bus labai svarbios skatinant dar labiau didinti energijos vartojimo efektyvumą ir panaikinti minėtą atotrūkį iki tikslo. Šie veiksmai papildys kitus veiksmus viešojo pirkimo, energijos vartojimo audito, šildymo ir vėsinimo bei atliekinės šilumos (įskaitant pramonės objektų ir duomenų centrų²⁸) naudojimo, energetinių paslaugų, administracinių gebėjimų ir įgūdžių srityse. Integravus žiedinės ekonomikos (t. y. efektyvaus medžiagų naudojimo) priemones būtų lengviau siekti klimato ir aplinkos apsaugos tikslų.

Be to, Komisija taip pat rengia Ekologinio projektavimo ir energijos vartojimo efektyvumo ženklinimo darbo planą siekdama nustatyti ateinančių metų prioritetus, susijusius su galimais naujais ekologinio projektavimo ir energijos vartojimo efektyvumo ženklinimo reikalavimais ar esamų reikalavimų peržiūra, taip pat toliau bendradarbiauja su valstybėmis narėmis ir padeda joms visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti esamus reikalavimus bei jų laikytis.

Svarbu pabrėžti, kad prie Komunikato dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo pridėtas poveikio vertinimas rodo, jog padidinus išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimo iki 2030 m. užmojį taip pat, nepriklausomai nuo pasirinkto scenarijaus, reikės didinti energijos vartojimo efektyvumo užmojį. Norint išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc., galutinės ir pirminės energijos suvartojimas turės būti sumažintas iki atitinkamai maždaug 39–41 proc. ir 36–37 proc. Tai reiškia, kad iššūkis didinti energijos vartojimo efektyvumą neapsiriboja galutinių NEKSVP atotrūkio nuo ES tikslo šalinimu ir reikės papildomų priemonių kad būtų pasiektas Komunikate dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo nustatytas lygis.

NEKSVP ir energijos vartojimo efektyvumas. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso uždaviniai

Energijos vartojimo efektyvumas, visų pirma pastatų renovacija ir įperkamas būstas, yra prioritetinės sritys, kuriose imantis veiksmų ir investuojant bus padedama atsigaivinti ekonomikai kuriant vietines darbo vietas.

Valstybės narės turėtų išnagrinėti, koks būtų spartesnės pastatų renovacijos potencialas suteikti ekonomikos gaivinimo paskatas ten, kur jų labiausiai reikia: vietos ekonomikai

²⁶ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo 31 straipsnio 3 dalis.

²⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12552-Review-of-Directive-2012-27-EU-on-energy-efficiency>

²⁸ Reikia pripažinti, kad, iš skirtingų energijos nešiklių siekiant išsirinkti kuo efektyvesnį, labai didelę reikšmę turi pirminės energijos koeficientas.

ir **MVĮ** (jos sudaro 90 proc. statybos sektoriaus). Mažesnės sąskaitos už energiją ir mažesnis energijos nepriteklus, o ilgainiui ir geresnė visuomenės sveikata bei patogesnis gyvenimas, gali padėti visuomenei tapti atsparesnei galimoms būsimoms krizėms. Numatoma, kad iki 2050 m. darbo vietų energijos vartojimo efektyvumo sektoriuje skaičius išaugs iki maždaug 21 mln.²⁹ Be to, investicijos į socialinius ir įperkamus būstus yra naudinga anticiklinė ekonominė priemonė, kurios ekonominė grąža – užimtumas sudėtingomis ekonomikos sąlygomis.

Valstybės narės turi parengti ir pateikti nacionalines ilgalaikes renovacijos strategijas, kuriose nurodomi atskirai vietos ir regioninio lygmens veiksmai³⁰. 2020 m. rugpjūčio mėn. pabaigoje tik 12 valstybių narių³¹ buvo pateikusios savo ilgalaikes strategijas³². Komisija ragina visas valstybes nares, kurios savo strategijos dar nepateikė, kuo skubiau tai padaryti.

NEKSVP ir tų kelių strategijų, kurios jau pateiktos, elementai bus svarbūs formuojant politinę viziją, kuri bus išdėstyta iniciatyvoje „Renovacijos banga“. Ši iniciatyva bus politinis postūmis spręsti kompleksines pastatų sektoriaus problemas. Ji laikysis ant trijų pagrindinių ramsčių: tvirtos reglamentavimo sistemos, tinkamo finansavimo ir tvirtos valdymo sistemos, grindžiamos ilgalaikiu planavimu ir suinteresuotųjų subjektų dalyvavimu. Iniciatyvoje bus pasiūlyta priimti teisėkūros ir ne teisėkūros priemonių bei sudaryti sąlygas, įskaitant svarbų finansavimo elementą, kad būtų užtikrinta, jog bus imamasi veiksmų ES, nacionaliniu ir vietos ar regionų lygmenimis.

2.1.3. Išmetamos šiltnamio efektą sukeliančios dujos

NEKSVP pateikiama svarbios informacijos apie tai, kaip valstybės narės ketina pasiekti savo nacionalinius išmetamųjų teršalų mažinimo tikslus, nustatytus Pastangų pasidalijimo reglamente (PPR)³³. Šiuo metu šie 2030 m. nacionaliniai tikslai svyruoja nuo 0 iki -40 proc., palyginti su 2005 m. lygiu; visos ES mastu sektoriuose, kuriems ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS) netaikoma³⁴, išmetamųjų teršalų kiekis turi būti sumažintas 30 proc., palyginti su 2005 m. lygiu³⁵. Didesnius tikslus, nei dabar nustatyta PPR, sektoriuose, kuriems netaikoma ES ATLPS, išsikėlė Liuksemburgas, Slovakija, Slovėnija ir Švedija. Taip pat ir daugelis kitų valstybių

²⁹ „Global Renewables Outlook: Energy transformation 2050“.

³⁰ Valdymo reglamento 11 straipsnis dėl daugiapakopio dialogo, kuriuo siekiama, kad strategijas ir planus įgyvendinančiuose valdžios lygmenyse būtų geriau suvokiama tikroji padėtis, o visuomenei planai ir strategijos būtų priimtinesni.

³¹ (NL, DK, FI, SE, AT, CY, FR, ES, CZ, LU, DE, EE). Belgijoje Briuselio ir Flandrijos regionai.

³² Pagal Pastatų energinio naudingumo direktyvą valstybės narės turėjo savo ilgalaikes nacionalines renovacijos strategijas pateikti Komisijai iki 2020 m. kovo 10 d.

³³ Reglamentas (ES) 2018/842.

³⁴ Sektoriai, kuriems netaikoma ATLPS, – tokie pastangų pasidalijimo sektoriai kaip sausumos transportas, pastatų šildymas, žemės ūkis, atliekos ir maži pramoniniai įrenginiai, taip pat žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės sektorius.

³⁵ PPR nustatyti nacionaliniai tikslai gali būti įgyvendinami labai lanksčiai: galima įsigyti kvotos vienetų iš kitų valstybių narių, kai kurios valstybės narės gali panaudoti tam tikrą ES ATLPS apyvartinių taršos leidimų kiekį, taip pat galima tam tikrą papildomą išmetamųjų teršalų kiekį pašalinti žemės naudojimo ir miškininkystės sektoriuje.

narių prognozuoja, kad įgyvendinant jų NEKSVP išdėstytą politiką ir priemones išmetamųjų teršalų kiekis bus sumažintas daugiau, nei jos įpareigos pagal PPR³⁶.

Apibendrinus šiuo metu NEKSVP suplanuotų nacionalinių priemonių numatomą poveikį išmetamųjų teršalų kiekiui, matyti, kad iki 2030 m. ES išmetamųjų teršalų kiekis sektoriuose, kuriems netaikoma ATLPS (išskyrus žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (LULUCF) sektorių), būtų sumažintas 32 proc. Palyginti su NEKSVP projektais, tai yra maždaug 4 procentinių punktų pažanga ir sveikintinas pirmas žingsnis siekiant didesnio 2030 m. užmojo, numatyto Komunikate dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo³⁷.

Įvertinus NEKSVP matyti, kad esamomis ir suplanuotomis priemonėmis išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį visos ekonomikos mastu (įskaitant veiklą, kuriai ATLPS taikoma) numatoma sumažinti 41 proc., palyginti su 1990 m. lygiu, taigi ES išsikeltas 40 proc. tikslas būtų viršytas³⁸. Tai maždaug 1,5 procentinio punkto daugiau nei NESKVP projektuose.

Kad išmetamųjų teršalų kiekis būtų tiek sumažintas, NEKSVP numatoma imtis įvairių sektorinių ir kompleksinių priemonių. Kelios valstybės narės ketina **plačiau taikyti anglies dioksido apmokestinimą**. Pavyzdžiui, Vokietija yra priėmusi nacionalinį prekybos apyvartiniais taršos leidimais įstatymą, kuris palaipsniui pradedamas taikyti. Jis taikomas tam naudojant iškastinį kurą išmetamam CO₂, kuris kol kas į ES ATLPS neįtrauktas, būtent išmetamam transporto ir statybos sektoriuose. Liuksemburgas planuoja įvesti minimalų anglies dioksido mokestį visam iškastiniam kurui, kuris bus laipsniškai didinamas ir nuolat pritaikomas prie Paryžiaus susitarimo tikslų. Airija numato tvirtą anglies dioksido apmokestinimo trajektoriją ir 2020 m. savo anglies dioksido mokestį padidino 30 proc., o visas pajamas skiria tik kovai su klimato kaita ir pažeidžiamiausiems šalies gyventojams apsaugoti. Kitos valstybės narės, pavyzdžiui, Belgija, analizuoja, kokį anglies dioksido apmokestinimo mechanizmą nustatyti pastatų ir transporto sektoriams.

Be to, visos valstybės narės gali naudoti LULUCF sektoriaus kreditus, kad galėtų lengviau pasiekti savo PPR tikslus. LULUCF yra vienintelis sektorius, kuriame anglies dioksido pašalinama daugiau, nei išmetama, – anglies dioksidas sugeriamas iš atmosferos ir kaupiamas dirvožemyje, biomasėje bei kirstinės medienos produktuose. LULUCF kreditų valstybės narės gali užsidirbti, jei ataskaitoje nurodomas didesnis anglies dioksido absorbentas, palyginti su tuo, kuris būtų buvęs tęsiant ankstesnę tvarkymo praktiką. Ir priešingai – jei anglies dioksido absorbentas, palyginti su įprastiniu scenarijumi, sumažėja, atitinkamas išmetamųjų teršalų kiekis tampa debetu ir laikoma, kad šio sektoriaus grynas išmetamųjų teršalų kiekis yra teigiamas; tuomet šį kiekį reikia kompensuoti naudojant pastangų pasidalijimo sektorių

³⁶ Estija, Graikija, Ispanija, Italija, Kroatija, Latvija, Lietuva, Prancūzija, Portugalija ir Vengrija. Be to, Danija ir Nyderlandai, nors ir nepateikė savo planus atspindinčių išmetamųjų teršalų kiekio prognozių, teisės aktuose įtvirtino bendrus nacionalinius šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo tikslus – tai reiškia, kad šalies viduje ne ATLPS sektorių tikslai privalės būti pasiekti, o gal net viršyti.

³⁷ COM(2020) 562.

³⁸ Imant dabartinę 2030 m. tikslo taikymo sritį, t. y. įskaitant tarptautinę aviaciją ir neįskaitant tarptautinės laivybos bei LULUCF absorbento.

kvotas³⁹. Daugelis valstybių narių planuoja užtikrinti, kad jų anglies dioksido absorbentas būtų pakankamai didelis ir debetas nesusidarytų, tačiau labai nedaug jų savo NEKSVP nurodo, kiek LULUCF kreditų jos planuoja užsidirbti ir panaudoti PPR atitiktai užtikrinti. Kelios valstybės narės nurodo, kad dėl miškų senėjimo, kirtimo ir didėjančių natūralių trikdžių jų anglies dioksido absorbentai mažėja. Apibendrinus NEKSVP pateikiamas prognozes matyti, kad iki 2030 m. visoje ES gali būti prarasta maždaug trečdalis 2005 m. buvusio anglies dioksido absorbento. Po 2030 m. LULUCF sektorius gali netgi tapti sektoriumi, kuriame daugiau teršalų bus išmetama, nei absorbuojama.

NEKSVP valstybės narės turėjo nurodyti savo **prisitaikymo prie klimato kaitos** tikslus, jei tokių yra ir jei jie padeda siekti energetikos sąjungos tikslų. Nors nacionalinės prisitaikymo prie klimato kaitos strategijos parengtos visose valstybėse narėse ir klimato kaita daro poveikį visai ES, maždaug ketvirtadalis valstybių narių tokių tikslų nenurodė, o kai kurios apsiribojo informacija apie prisitaikymo prie klimato kaitos politikos formavimo sistemą, tačiau pačių tikslų nenurodė⁴⁰.

*NEKSVP ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimas.
Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso
uždaviniai*

Suplanuota sektorinė nacionalinė politika dažnai yra labai orientuota į įvairių priemonių taikymą **transporto** sektoriui. Tarp sektorių, kuriems ES ATLPS netaikoma, šiame sektoriuje iš tiesų išmetama daugiausia šiltnamio efektą sukeliančių dujų. Kadangi šis sektorius taip pat yra svarbus ekonomiškai, suplanuotos priemonės svarbios siekiant ne tik mažinti išmetamą teršalų kiekį, bet ir paskatinti ekonomikos atsigavimą, ir abu šie aspektai turėtų vienas kitą papildyti. Pavyzdžiui, NEKSVP suplanuotos priemonės padės didinti netaisytų, nulinės taršos ir mažataršių transporto priemonių paklausą. Taip bus mažinamas ne tik CO₂, bet ir kitų oro teršalų išmetimas laikantis griežtų ES normų bei standartų ir užtikrinama aiški kryptis link netaisytų judumo; transporto priemonių parko atnaujinimas kartu yra ir bendro ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plano prioritetas. Šias pastangas papildys platesnis nulinės taršos ir mažataršių transporto priemonių įkrovimo ir degalų papildymo infrastruktūros diegimas ir investicijos į žaliąją pertvarką transporto sektoriaus vertės grandinėje (pvz., į baterijų, vandenilio kuro elementų gamybą). 20 NEKSVP išsamiai aprašyta, kaip numatoma didinti dviračių naudojimą. Be to, dažna valstybė narė planuoja investuoti į viešąjį transportą ir skatinti juo naudotis, o tai taip pat padės ekonomikai atsigaivinti. Būsimoje darnaus ir išmanaus judumo strategijoje bus aprašytas išsamus transporto sektoriaus priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo priemonių rinkinys.

Daugelis priemonių, kuriomis siekiama sumažinti **žemės ūkio** sektoriuje išmetamų teršalų kiekį arba padidinti **LULUCF** absorbentą, gali turėti sinerginį poveikį ir atverti daug ekonomikos gaivinimo bei jos atsparumo didinimo galimybių. Pagrindinis NEKSVP

³⁹ Reglamentas (ES) 2018/841.

⁴⁰ Kroatijos, Airijos, Italijos, Slovėnijos ir Ispanijos NEKSVP – geri pavyzdžiai, kaip galima prisitaikymo prie klimato kaitos aspektus nuosekliai integruoti į skirtingas NEKSVP sritis ir (arba) pateikti išsamesnės informacijos apie tokio prisitaikymo priemones.

numatytų priemonių akcentas – mažinti išmetamą teršalų kiekį optimizuojant trąšų naudojimą (parama ekologiniam ūkininkavimui ir tiksliajam ūkininkavimui) ir mažinti gyvulininkystės sektoriuje išmetamą teršalų kiekį (ganyklų tvarkymas, gyvulių veisimas ir (arba) šėrimas ir valdymas). Anaerobinio skaidymo priemonės padeda mažinti išmetamųjų teršalų kiekį, atgauti maisto medžiagas ir įvairinti ūkio pajamas gaminant energiją. Planuose taip pat minimi gamtiniai sprendimai ir gamtinių zonų apsauga. Kai kurios valstybės narės planuoja imtis priemonių LULUCF absorbentui didinti, pavyzdžiui, subsidijuoti organinio dirvožemio pertvarkymą iš ariamosios žemės į saugomas gamtines teritorijas arba žemės ūkio paskirties žemės apželdinimą mišku⁴¹. Valstybės narės nurodo, kad pagrindinis priemonių, kuriomis bus mažinamas žemės ūkyje išmetamųjų teršalų kiekis ir stiprinama tvari miškotvarka, taip pat miško įveisimas ir miškų atsparumas, paramos šaltinis bus bendra žemės ūkio politika (BŽŪP) ir jos kaimo plėtros programos. NEKSVP bus svarbus atspirties taškas rengiant nacionalinius strateginius planus, visų pirma juose apibūdinant, kaip pasiekti BŽŪP klimato srities tikslus. NEKSVP aprašyti veiksmai taip pat bus svarbūs įgyvendinant biologinės įvairovės strategiją, strategiją „Nuo ūkio iki stalo“ ir būsimą miškų strategiją.

Pramonės sektoriuje taip pat slypi didelių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo galimybių. Tiek nacionalinio, tiek ES lygmens reglamentavimo ir politikos sistemos (pvz., ES ATLPS, Inovacijų fondas, nauja pramonės politika ir žiedinės ekonomikos veiksmų planas) gali padėti paspartinti ir įgyvendinti energijai imlios pramonės ekosistemos modernizavimą ir esminę pertvarką siekiant neutralizuoti jos poveikį klimatui, be kita ko, naudojant vandenilio ir anglies dioksido surinkimo, naudojimo ir saugojimo technologijas. Kitos svarbios darbo sritys – formuoti neutralaus poveikio klimatui ir žiedinių produktų pirmaujančias rinkas ir kurti neutralaus poveikio klimatui sprendimus bei finansuoti jų diegimą. Čia bus svarbu užtikrinti, kad (nacionalinės) subsidijos netinkamai neiškraipytų konkurencijos ir valstybių narių tarpusavio prekybos.

Priemonės, kuriomis propaguojama žiedinė ekonomika, turinti augimo ir darbo vietų kūrimo potencialą, taip pat padės dar sumažinti iš **atliekų** išsiskiriančių teršalų išmetimą. Prie to prisidės ir būsima ES metano strategija.

**ES finansavimo priemonės, tinkamos
atsinaujinančiųjų išteklių energijai, energijos vartojimo efektyvumui ir išmetamųjų
teršalų kiekio mažinimui remti**

Daugelio atsinaujinančiųjų išteklių energijos ir švarių technologijų, kurių reikia energijai imlių pramonės šakų priklausomybei nuo iškastinio kuro sumažinti, sąnaudos labai priklauso nuo kapitalo sąnaudų. ES gali atlikti svarbų vaidmenį spartindama privačių finansavimo mechanizmų, kurie ne tik pritraukia kapitalo, bet ir gali būti veiksminga projektų sąnaudų mažinimo priemonė, kūrimą. Tokiuose mechanizmuose taip pat reikėtų atsižvelgti į smulkių subjektų ir specifinius technologinius poreikius, kad energetikos pertvarkoje dalyvautų ir jai pritartų kuo daugiau vietos subjektų. Per ateinantį dešimtmetį plėtojant atsinaujinančiųjų išteklių energetiką šio palaikymo reikės visais lygmenimis. Taigi itin svarbu, kad vietos

⁴¹ Belgija svarsto galimybę maisto gamybą perkelti į jūrą.

valdžios institucijos kuo anksčiau įsitrauktų į nuolatinės viešas konsultacijas ir skaidrų planavimą. Milžiniško privataus kapitalo reikės ir „Renovacijos bangai“ paskatinti.

Esama įvairių priemonių, galinčių padėti įgyvendinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos, energijos vartojimo efektyvumo ir kitus išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo projektus, kurias tam tikrais atvejais gali papildyti privatūs finansavimo mechanizmai. Tarp galimų ES priemonių – Europos infrastruktūros tinklų priemonė, sanglaudos politikos fondai (įskaitant papildomą finansavimą per iniciatyvą „REACT-EU“), Teisingos pertvarkos mechanizmas, priemonė „InvestEU“, ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, Inovacijų fondas, Modernizavimo fondas, Kaimo plėtros fondas, programa „Europos horizontas“, ELENA, techninės paramos priemonė (angl. santrumpa TSI), taip pat gebėjimų stiprinimo ir rinkos įsisavinimo priemonės, finansuojamos programos LIFE, ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos finansavimo mechanizmo ir Europos investicijų banko lėšomis.

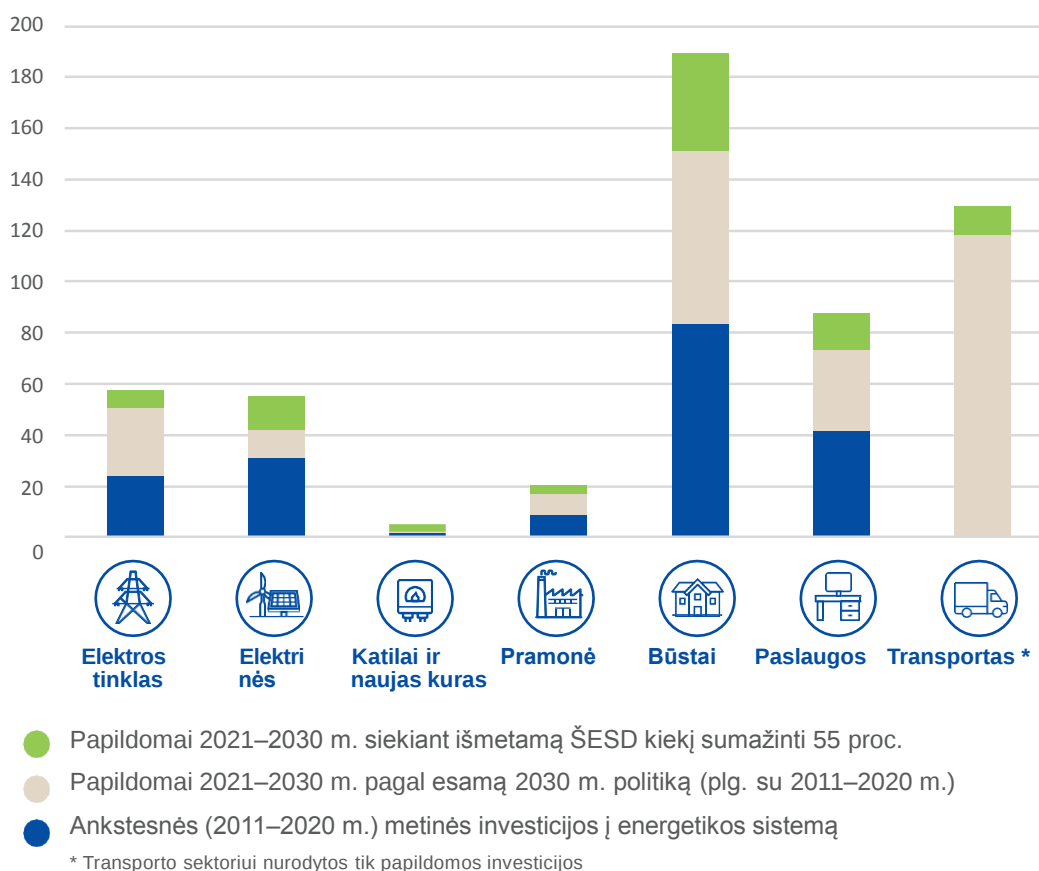
2.2. Investicijų skatinimas ir teisinga pertvarka

2.2.1. Investicijos

Savo NEKSVP valstybės narės pateikė geresnę bendrą numatomų investicijų, kurių reikia įvairiems tikslams, uždaviniams ir indėliams įgyvendinti, apžvalgą. Tačiau kai kuriuose planuose informacija pateikta nepakankamai išsamiai ir jos neįmanoma palyginti arba susumuoti siekiant nustatyti bendrą energetikos ir klimato srities uždaviniams įgyvendinti reikalingų investicijų poreikį.

Komisijos skaičiavimais, norint pasiekti dabartinius ES 2030 m. klimato ir energetikos tikslus, 2021–2030 m. laikotarpiu metinės investicijos, susijusios su energijos gamyba ir naudojimu, turės, palyginti su ankstesniu dešimtmečiu, vidutiniškai padidėti kiek daugiau nei 1 procentiniu punktu BVP, t. y. maždaug 260 mlrd. EUR per metus. Išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimo tikslą padidinus iki 55 proc., ši suma išaugtų iki maždaug 350 mlrd. EUR.

Vidutinės metinės investicijos 2011–2020 m. ir papildomos investicijos 2021–2030 m. pagal esamą politiką ir siekiant 55 proc. sumažinti išmetamą ŠESD kiekį (mlrd. EUR 2015 m. verte)

Dauguma valstybių narių nurodė, kad su energija susijusių investicijų reikės pastatyti, pramonės ir transporto sektoriuose. Tik nedaugelis nurodė, kad reikės investicijų žemės ūkio sektoriuje – pagal išmetamųjų teršalų kiekį jis užima trečią vietą tarp sektorių, kuriems netaikoma ATLPS. Nors kai kuriose valstybėse narėse ES lėšos sudarys didžiąją planuojamų investicijų dalį, planuose nustatyti tikslai privalo būti pasiekti nepriklausomai nuo to, ar valstybė narė gaus papildomų asignavimų iš ES biudžeto.

Norint per kelerius ateinančius metus visiškai įgyvendinti NEKSVP, reikės sutelkti dideles sumas naujų viešųjų ir privačiųjų investicijų. Atsakas į COVID-19 krizę suteikia galimybę per nacionalines ir ES ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo strategijas užsitikrinti dalį reikalingų žaliųjų investicijų ir inicijuoti reikiamas reformas, ypač dėl to, kad jos gali padėti sukurti daug naujų darbo vietų tokiose srityse kaip energijos vartojimo efektyvumas, išteklių naudojimo efektyvumas ir atsinaujinančiųjų išteklių energija. Po beprecedenčio naftos paklausos smukimo per COVID-19 krizę⁴² ir dėl kintančių darbo, gamybos ir vartojimo modelių didėjant netikrumui dėl jos paklausos ateityje išryškėja investicijų į nenaudojamą

⁴²Per 2020 m. 1-ą ketvirtį taip pat sumažėjo elektros energijos gamyba iš akmens anglių ir dujų (38 TWh ir 3 TWh), atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis ES energijos rūšių derinyje pasiekė iki šiol didžiausią vertę (40 proc., t. y. padidėjo 38TWh), o gamtinių dujų importas sumažėjo 10 mlrd. EUR.

turtą riziką. Todėl tvaraus finansavimo priemonės, pavyzdžiui, ES taksonomija, padės nustatyti, kuri veikla yra iš tiesų tvari, ir nukreipti kapitalo srautus į žaliasias investicijas⁴³⁴⁴.

Prioritetinės energetikos ir klimato srities reformų ir investicijų sritys yra:

- pastatų ūkio renovacija ir įperkamas būstas;
- pramonės priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimas ir atsinaujinančiųjų išteklių energija;
- tvarus judumas,
- energetikos sistemos integravimas, įskaitant infrastruktūrą, baterijas ir vandenilį iš atsinaujinančiųjų išteklių.

Kad šioms perėjimui prie švarios energetikos ypač svarbioms sritims būtų skiriamas deramas prioritetas, esama įvairiausių formų paramos galimybių, kaip antai dotacijos ir finansinės priemonės pagal daugiametę finansinę programą (DFP), ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo dokumentų rinkinį, įskaitant ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, taip pat pagal konkrečias teisėkūros priemones, pavyzdžiui, ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą, numatytos lėšos.

Tai, kad investicijos į energetiką ir klimato sritį yra prioritetinės, atspindi ir Komisijos pasiūlyme dėl 2021–2027 m. ES ilgalaikio biudžeto. Jame nustatyta, kokia Sanglaudos fondo ir Europos regioninės plėtros fondo dalis privalo būti skirta investicijoms į žalesnę ir mažo anglies dioksido kiekio Europą. Galutiniuose NEKSVP žengtas svarbus žingsnis siekiant įvykdyti **reikiamas sąlygas**, t. y. sąlygas, kurias turi įvykdyti valstybės narės, kad gautų šį finansavimą.

NEKSVP išdėstomos reformos ir investicijų poreikiai šiose prioritetinėse srityse. Remiantis planais apskaičiuota, kad vien į **pastatų renovaciją** valstybėse narėse reikės bendrai investuoti apie 130 mlrd. EUR per metus. Numatoma, kad į socialinius būstus kasmet turės būti investuota 57 mlrd. EUR⁴⁵.

Atsižvelgiant į 2030 m. tikslus ir į numatomą **energetikos sistemos integraciją**, apskaičiuota, kad investicijų į energetikos infrastruktūrą (perdavimo ir skirstymo tinklus, šildymą ir vėsinimą, transportavimą ir energijos kaupimą) poreikis siekia 59 mlrd. EUR per metus⁴⁶.

Taip pat apskaičiuota, kad iki 2030 m. į **vandenilio** elektrolizerius iš viso reikės investuoti 24–42 mlrd. EUR ir dar 220–340 mlrd. EUR reikės saulės ir vėjo energijos gamybos

⁴³ Aplinkos atžvilgiu tvarios ekonominės veiklos ES taksonomijos sukūrimas buvo vienas iš pagrindinių 2018 m. Tvaraus augimo finansavimo veiksmų plano veiksmų. Planuojamoje atnaujinti tvaraus finansavimo strategijoje numatoma toliau plėsti tvaraus finansavimo priemonių rinkinį siekiant finansų subjektus, įmones ir politikos formuotojus toliau orientuoti į aplinkos atžvilgiu tvarią ekonominę veiklą. Tai turėtų užkirsti kelią tolesnėms investicijoms į potencialiai brangų neišnaudojamą turtą, kuris gali blokuoti technologijų šuolius ir inovacijas, kurių reikia, kad būtų neutralizuotas poveikis klimatui.

⁴⁴ „World Energy Investments 2020 – Analysis IEA“, <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2020>

⁴⁵ Investavimo į Europos socialinę infrastruktūrą klausimų aukšto lygio darbo grupės 2018 m. ataskaita (https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/dp074_en.pdf)

⁴⁶ Išsami analizė, kuria grindžiamas Komisijos komunikatas COM(2018) 773.

pajėgumams padidinti ir 80–120 GW galios tiesiogiai prie tinklo prijungti. Apie 65 mlrd. EUR reikės investuoti į vandenilio transportavimo, paskirstymo ir kaupimo infrastruktūrą⁴⁷.

2.2.2. Teisinga pertvarka

NEKSVP taip pat planuojama, kaip bus dorojama su galimais socialiniais ir teritoriniais perėjimo prie švarios energetikos padariniais. Gavybos pramonės (antracito, rusvųjų anglių, durpių ar degių skalūnų) ir daug anglies dioksido išmetančios pramonės (cemento, plieno, aliuminio, trąšų ar popieriaus gamybos) šakų pertvarka bus didelis iššūkis nuo tokios veiklos smarkiai priklausančioms teritorijoms – joms reikės restruktūrizuoti ir (arba) įvairinti ekonomiką, išlaikyti socialinę sanglaudą ir (per)kvalifikuoti darbuotojus bei parengti jaunimą būsimums darbo vietoms. Daugelyje NEKSVP aptariama ši pertvarka anglių sektoriuje ir jos socialinis bei ekonominis poveikis. Iš NEKSVP taip pat matyti, kad dėl pasaulinių iškastinio kuro kainų pokyčių ir mažėjančių atsinaujinančiųjų išteklių energijos sąnaudų pertvarka dar labiau spartėja. **Europa atsisako anglių anksčiau, nei iš pradžių tikėtasi**, – tai padeda mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir oro taršą (pastaroji dėl rūpesčio gyventojų sveikata ir gerove dažnai yra pagrindinė pokyčių vietos mastu varomoji jėga). Taigi regionams paremti ir užtikrinti, kad niekas nebūtų paliktas nuošalyje, reikia tinkamų priemonių.

Iš viso 21 valstybė narė anglių arba jau nebenaudoja (Estija, Latvija, Lietuva, Belgija, Malta, Liuksemburgas, Kipras),⁴⁸ arba įsipareigojo laipsniškai jų (taip pat rusvųjų anglių ir durpių) atsisakyti ir savo NEKSVP nurodė konkrečias datas (žr. diagramą pirmiau). Dvi valstybės narės (Slovėnija ir Čekija) vis dar svarsto galimybę laipsniškai atsisakyti anglių, o keturios (Lenkija, Rumunija, Bulgarija ir Kroatija) jų atsisakyti dar neplanuoja. Atsižvelgiant į tai, prognozuojama, kad iki 2030 m. anglių naudojimas sumažės 70 proc., palyginti su 2015 m. lygiu, ir 60 proc. elektros energijos ES bus gaminama iš atsinaujinančiųjų išteklių.

Didžioji dauguma valstybių narių dar turi, taikydamos kompleksinį požiūrį, parengti aiškesnes strategijas ir nusistatyti uždavinius, kaip nustatyti ir išmatuoti energetikos pertvarkos socialinius padarinius, poveikį užimtumui ir įgūdžiams bei kitą skirstomąjį poveikį, ir tinkamai apsvastyti, kaip šias problemas spręsti.

Iš esmės Teisingos pertvarkos mechanizmas ir Teisingos pertvarkos fondas yra specialiai sukurti tokiam socialiniam ir ekonominiam pertvarkos poveikiui mažinti, daugiausia dėmesio skiriant regionams, pramonės šakoms ir darbuotojams, kuriems iššūkiai bus didžiausi.

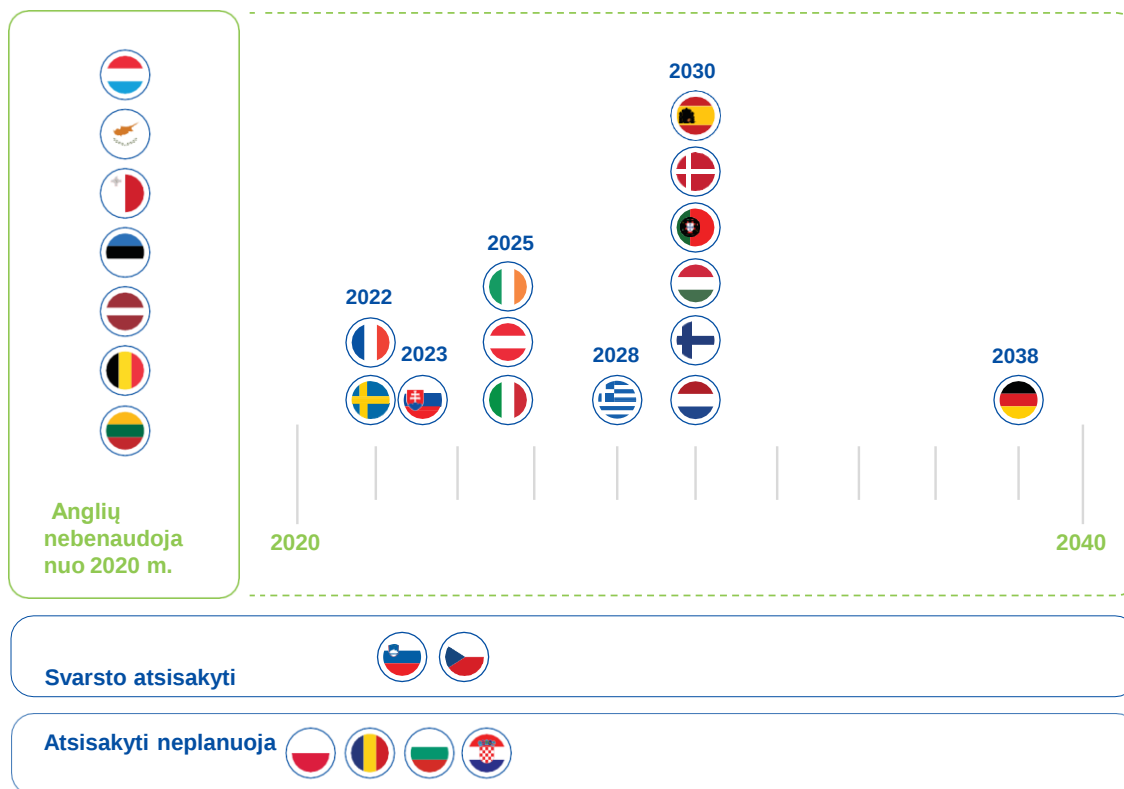
ES teisės akto dėl Teisingos pertvarkos fondo pasiūlyme reikalaujama, kad teisingos pertvarkos planai (teritoriniai teisingos pertvarkos planai) derėtų su NEKSVP nustatytais tikslais ir investicijų poreikiais. Komisijai patvirtinus teritorinius teisingos pertvarkos planus bus galima gauti finansavimą ne tik iš Teisingos pertvarkos fondo, bet ir iš programoje

⁴⁷ „Neutralaus poveikio klimatui Europos vandenilio strategija“, COM(2020)301.

⁴⁸ 2020 m. pradėta Anglių pramonės regionų pertvarkos iniciatyva taip pat skirta durpių (FI, IE) ir degių skalūnų regionams (EE). Estija vis dar priklauso nuo degių skalūnų.

„InvestEU“ specialiai tam numatytos teisingos pertvarkos schemos ir EIB viešojo sektoriaus paskolų priemonės (kitų dviejų Teisingos pertvarkos mechanizmo ramsčių).

Su pertvarka susijusi padėtis ES NEKSVP nurodyti įsipareigojimai laipsniškai atsisakyti anglių

Apskritai NEKSVP nenurodyti nei aiškūs su teisinga pertvarka susijusio finansavimo prioritetai, nei investicijų, susijusių su darbuotojų perkvalifikavimu bei kvalifikacijos kėlimu ir su darbo rinkos prisitaikymo rėmimu, poreikiai. Siekiant paskatinti teisingą ir sąžiningą pertvarką, turi būti apibūdinta, kaip įvairūs finansavimo šaltiniai vienas kitą papildys.

NEKSVP paliečiama ir kita su teisinga pertvarka susijusi tema – energijos nepritekliaus problema. Energijos nepriteklis yra didelis iššūkis – 2018 m. beveik 40 mln. europiečių neišgalėjo pakankamai prišildyti savo namų. Dauguma valstybių narių pateikė išsamų energijos nepritekliaus padėties vaizdą. Daugelis taip pat pateikė išsamius šio nepritekliaus poveikio jų teritorijose analizės rodiklius. Kelios valstybės narės naudoja Europos energijos nepritekliaus observatorijos parengtus pagrindinius rodiklius. Įperkamumo klausimas NEKSVP nagrinėjamas dažnai, visų pirma kalbant apie pertvarką energetikos ir klimato srityse. Pavyzdžiui, Austrijos, Belgijos, Prancūzijos, Nyderlandų, Danijos NEKSVP.

Sprendžiant pagal NEKSVP pateikiamą informaciją, daugelis valstybių narių dar tik rengiasi sistemingiau spręsti energijos nepritekliaus problemą, nors į ją aiškiai atkreiptas dėmesys Švarios energijos dokumentų rinkinyje.

Siekdama padėti valstybėms narėms ryžtingiau ir tikslingiau spręsti energijos nepritekliaus problemą, šį rudenį Komisija priims gaires dėl energijos nepritekliaus apibrėžties ir rodiklių. Jos bus grindžiamos ES energijos nepritekliaus observatorijos darbu ir padės dalytis gerąja patirtimi.

NEKSVP ir teisinga bei sąžininga pertvarka. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso uždaviniai

Remiantis pirmiau apibendrintu visos ES vertinimu ir atsižvelgiant į Teisingos pertvarkos mechanizmą, atrodo, kad valstybės narės turėtų toliau dirbti, kad parengtų konkrečius sąžiningo perėjimo prie švarios energetikos veiksmus labiausiai paveiktuose regionuose, įskaitant privačių investicijų sutelkimą ir sinergiją su kitais finansavimo šaltiniais ir regioninio bendradarbiavimo mechanizmais. Šiuo atžvilgiu Teisingos pertvarkos mechanizmo II ramstis (programa „InvestEU“) ir III ramstis (EIB viešųjų paskolų priemonė) atvers naujų pertvarkos finansavimo būdų, o visų pirma padės pritraukti viešųjų ir privačiųjų investicijų. Valstybės narės raginamos baigti rengti savo teritorinius teisingos pertvarkos planus, kad galėtų pasinaudoti skirtingais Teisingos pertvarkos mechanizmo ramsčiais.

ES anglių pramonės regionų pertvarkos iniciatyva sukurta siekiant padėti įveikti tuose regionuose kylančius iššūkius ir pasinaudoti juose atsiveriančiomis galimybėmis⁴⁹. Komisija remia regionų ir vietos lygmens subjektų dalyvavimą su teisinga pertvarka susijusiose iniciatyvose, kurios yra Anglių pramonės regionų pertvarkos varomoji jėga. Komisija padeda regionams kurti tarpregioninius konsorciumus, nustatyti su pertvarka susijusius projektus ir gauti jiems finansavimą, be kita ko, pagal ES finansavimo programas^{50, 51}.

Visi suinteresuotieji subjektai turi toliau bendradarbiauti ir teikti prie regionų poreikių pritaikytą paramą, be kita ko, įgyvendindami Teisingos pertvarkos mechanizmą ir Fondą. Komisija toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis ir paveiktomis teritorijomis, kad užtikrintų teisingą pertvarką ir kad nė vienas regionas bei jo gyventojai nebūtų palikti likimo valiai. 2020 m. birželio mėn. pradėjusi veikti Teisingos pertvarkos platforma (pridėti nuorodą į interneto svetainę) bus paspirtis teisingos pertvarkos srityje dirbančioms valdžios institucijoms ir suinteresuotiesiems subjektams – per ją bus teikiama poreikius atitinkanti techninė pagalba, be kita ko, anglių pramonės regionų ir daug anglies dioksido išmetančių regionų pertvarkos planams rengti ir įgyvendinti.

⁴⁹ Visi anglių, durpių ir degių skalūnų pramonės regionai (DE, PL, CZ, BG, RO, ES, EL, IE, HU, SK) remiami ES lėšomis (sanglaudos politikos, programos LIFE, programos „Horizontas 2020“). Parama taip pat teikiama techninės pagalbos forma (per struktūrinių reformų rėmimo programą, per EIB ir Komisijos programą „Jaspers“, Energetikos generalinio direktorato programą START ir pagal sutartį su Pasaulio banku).

⁵⁰ Ši iniciatyva – atviras suinteresuotųjų subjektų forumas, skirtas palaikyti dialogui su nacionalinėmis, regionų ir vietos valdžios institucijomis, plačiąja visuomene, pramone, profesinėmis sąjungomis, NVO, akademinė bendruomene, energetikos pertvarkos ekspertais ir Europos Komisija.

⁵¹ Pvz., Komisijai bendradarbiaujant su partneriais Lenkijoje Lenkijos anglių regiono grupėje, įkurtoje pagal šią iniciatyvą, 100 mln. EUR ERPF ir Sanglaudos fondo lėšų skirta vietiniams teisingos pertvarkos projektams Silezijoje paremti. Tai rodo, kaip svarbu numatyti pertvarkos pasekmes ir atitinkamai koordinuotai pritaikyti politiką bei tikslus. Būtų gerai, jei daugelis valstybių narių, šiuo metu planuojančių laipsniškai atsisakyti anglių ar kito kietojo iškastinio kuro (durpių, degių skalūnų), pateiktų konkretesnės informacijos apie tai, kaip vykdys pertvarką iki 2030 m. ir vėliau.

Komisija taip pat toliau skatins dialogą ir bendradarbiavimą su vietos valdžios institucijomis ir tarp jų per **Merų pakto** iniciatyvą (jau apimančią 320 mln. ES piliečių daugiau kaip 10 000 savivaldybių), **iniciatyvą „Švari ES salų energija“**, (jau apimančią 56 salas 25 valstybėse narėse)⁵² ir būsimą Klimato paketą. Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės⁵³ socialinio būsto srityje gali papildyti viešojo sektoriaus priemonės, kuriomis vietos lygmeniu kovojama su energijos nepriteklumi.

2.3 Energetinis saugumas, energijos vidaus rinka, MTI ir konkurencingumas

2.3.1. Energetinis saugumas

COVID-19 krizė parodė atsparios energetikos sistemos su tinkamais veiklos tęstinumo planais svarbą. Ji išbandė ypatingos svarbos energetikos infrastruktūros objektų atsparumą, parodė, kad jų silpnoji vieta – strateginių komponentų tiekimo ir technologijų trūkumas, ir atskleidė, kaip svarbu išsaugoti strategines tiekimo grandines. Krizė taip pat išryškino įvairių sektorių tarpusavio sąsajas ir būtinybę apsaugoti nuo kibernetinių išpuolių, nes energetikos sistema vis labiau skaitmeninama ir decentralizuojama⁵⁴. Ne vienos valstybės narės (Maltos, Liuksemburgo, Prancūzijos, Lietuvos, Portugalijos) NEKSVP pripažįstama, kad energijos vartojimo efektyvumas ir vietinė atsinaujinančiųjų išteklių energija yra svarbūs šalies energetinį saugumą didinantys veiksniai. Nors daugelis valstybių narių savo nacionalinėse prisitaikymo prie klimato kaitos strategijose ar netgi priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo skyriuje nurodė, kad jų energetikos sektorius yra pažeidžiamas dėl klimato kaitos poveikio, tik penkios valstybės narės energetinio saugumo skyriuje pasiūlė atitinkamų priemonių.

Išorės energetinio saugumo aspektu ES išlieka priklausoma nuo energijos importo – ji importuoja pusę savo suvartojamos pirminės energijos – tačiau tiekimo maršrutus, ypač gamtinių dujų, ji pajvairino. Šiuo atžvilgiu lemiamą reikšmę turi regioninis bendradarbiavimas. Septynios valstybės narės (Bulgarija, Italija, Estija, Vokietija, Lenkija, Kroatija ir Airija) savo NEKSVP nurodo svarstančios arba planuojančios papildomus SGD pajėgumus, kad užtikrintų tiekimo saugumą arba padidintų konkurenciją dujų rinkose.

Valstybės narės, kurių energijos rūšių derinys apima branduolinę energiją, savo NEKSVP pateikė branduolinės energetikos planus. Komisija, remdama reguliavimo procesus ir atitinkamų valstybių narių bendradarbiavimą, ir toliau užtikrins, kad branduolinėms technologijoms būtų taikomi aukščiausi saugos standartai. Atitinkamos valstybės narės turėtų išlaikyti pakankamus pajėgumus visose branduolinės energijos tiekimo grandyse ir užsitikrinti kuro tiekimo saugumą, kad branduoliniai objektai būtų saugesni žmonėms ir aplinkai, ir skirti

⁵² 26 salos gauna paramą jų perėjimo prie švarios energijos darbotvarkei rengti (6 vykdo bandomuosius projektus ir 20 dar tik pradeda), dar 13 salų 2019 m. pasirašė salų įsipareigojimą ilgainiui visiškai atsisakyti iškastinio kuro; dar 16 salų gauna paramą konkrečiais rengiamų projektų techniniais aspektais.

⁵³ Kaip antai bendras miesto, NVO ir pramonės projektas „Papillon“ („Drugelis“) Belgijoje.

⁵⁴ Komisijos tarnybų dariniame dokumente dėl energetinio saugumo pateikiama gerosios patirties, kaip mažinti pandemijos riziką, pavyzdžių, trumpalaikės ir ilgalaikės rizikos bei problemų sąrašas, taip pat 20 gerosios patirties, kaip mažinti dėl pandemijos kylančią riziką energetikos sektoriuje, pavyzdžių https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-security/energy-supply-and-pandemic_en.

dėmesį su eksploataavimo nutraukimu ir branduolinių atliekų perdirbimu susijusių gebėjimų ugdymui bei sektoriaus strateginiams pajėgumams.

NEKSVP ir energetinis saugumas. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso uždaviniai

Pandemija parodė, kad energetinio saugumo srityje daugiau dėmesio reikia skirti švarių technologijų tiekimo grandinių atsparumui. Todėl **ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose⁵⁵ turėtų būtų siekiama sukurti strategines švarių technologijų⁵⁶ pramonės tiekimo grandines**. Valstybės narės turi nustatyti, kuri NEKSVP siūloma politika ir priemonės gali padėti gerinti pasirengimą ir didinti atsparumą šioje srityje. Tam taip pat reikia tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir ES veiksmų, be kita ko, už ES ribų, kuriuos papildytų ryžtinga diplomatija energetikos srityje.

Valstybės narės turi užtikrinti, kad jų energetikos sistemos būtų parengtos atremti ir ekstremalių oro sąlygų (audrų, sausrų, potvynių, karščio bangų), ir lėtai vykstančių pokyčių (pvz., vandens trūkumo, jūros lygio kilimo, daugiamečio įšalo sluoksnio tirpimo) keliamus iššūkius – ir ne tik ES, bet, galvojant apie energijos importą, ir už jos ribų. ES teikia finansavimą (kvietimas teikti paraiškas pagal programą „Horizontas 2020“ ir būsimas finansavimas pagal programą „Europos horizontas“), kad, plėtojant naujos kartos saulės fotovoltinių modulių gamybą, kurioje pasitelkiamos naujoviškos technologijos ir kuri apima visą vertės grandinę, būtų sumažinta priklausomybė nuo perkamų modulių.

Naujoje saugumo sąjungos strategijoje⁵⁷, skirtoje tiek ypatingos svarbos infrastruktūrai, tiek kibernetiniam saugumui, Komisija pasiūlė veiksmus, kuriais siekiama mažinti konkrečią integruotoje energetikos sistemoje ir infrastruktūroje kylančią riziką ypatingos svarbos energetikos infrastruktūros objektams. Siekiant padidinti tarpvalstybinių elektros energijos srautų atsparumą ir pagerinti kibernetinio saugumo aspektus, bus parengtas tinklo kodeksas dėl kibernetinio saugumo elektros energijos sektoriuje ir jame bus nustatytos konkrečios šiam sektoriui taikomos taisyklės. Tarp jų bus bendrų minimalių reikalavimų, planavimo, stebėjimo, ataskaitų teikimo ir krizių valdymo taisyklės.

2.3.2. Energijos vidaus rinka

Visiškai integruota ir gerai veikianti energijos vidaus rinka siunčia kainų signalus, kreipiančius investicijas į žaliąją energetiką ir technologijas, užtikrina energijos tiekimą ir sudaro sąlygas mažiausiomis sąnaudomis per pažangiąsias technologijas tapti neutralaus poveikio klimatui visuomene. Įvertinus NEKSVP išryškėjo keletas energijos rinkos probleminių sričių (pažangiųjų tinklų teikiamas lankstumas, energijos kaupimas ir ribotas reguliavimas apkrova). Dėl to vartotojai ir pramonė patiria daugiau išlaidų ir apsunkinamas ekonomikos atsigavimas po krizės bei perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui.

⁵⁵ Jie papildo ES Svarbiausiųjų žaliavų veiksmų planą ir būsimą Europos žaliavų aljansą, apimsiantį ir energetikai reikalingas žaliavas.

⁵⁶ Įskaitant fotovoltines, baterijų, vandenilio iš atsinaujinančiųjų išteklių, vėjo ir vandenynų energijos, tinklo ir elektroninių sudedamųjų dalių technologijas.

⁵⁷ ES saugumo sąjungos strategija (COM(2020) 605 final).

Todėl būtent NEKSVP gali padėti užtikrinti, kad būtų pasiekti elektros energijos ir dujų vidaus rinkos teisės aktų tikslai ir kad būtų suformuota tinkama politinė bei finansinė sistema, sudaranti sąlygas neutralizuoti poveikį klimatui mažiausiomis sąnaudomis ir kartu užtikrinti energetinį saugumą. Be to, NEKSVP teikia galimybę stiprinti vartotojų vaidmenį sudarant sąlygas jiems aktyviau įsitraukti į žaliąją pertvarką ir naudotis jos teikiamais privalumais.

Nors dauguma valstybių narių pripažįsta, koks svarbus yra naujas elektros energijos rinkos modelis, tik kai kurios keldamos sau į ateitį orientuotus uždavinius į būtinus pokyčius žvelgia holistiškai. Energetikos sistemoje, kuri yra integruota ir kurioje kaina atitinka sąnaudas, veiksmingos rinkos turėtų siųsti skaidrius kainų signalus vartotojams, kad jie prisidėtų prie pertvarkos ir galėtų iš jos laimėti. Daugelyje planų taip pat trūksta pagrindinės informacijos apie konkurenciją ir rinkos likvidumą.

Nemažai NEKSVP pažangiųjų skaitiklių diegimas su konkrečiais ir išmatuojamais tikslais nurodomas kaip sąlygų vartotojams aktyviai dalyvauti rinkoje sudarymas. Tačiau nedaugelyje planų nustatyti konkretūs uždaviniai ir jų įgyvendinimo terminai, todėl sunku stebėti siekiant tikslų daromą pažangą.

Iškastinio kuro subsidijos tebėra pagrindinė kliūtis ekonomiškai efektyviai pertvarkai energetikos ir klimato srityse ir tinkamam vidaus rinkos veikimui. Galutiniuose planuose pateikiama šiek tiek daugiau informacijos apie subsidijų energetikai ir iškastiniam kurui sumas ir tų subsidijų laipsniško panaikinimo priemones. Siekiant įvertinti, koku mastu esamos subsidijos iškastiniam kurui trukdo siekti klimato srities tikslų, svarbu turėti visą reikiamą ir išsamią informaciją⁵⁸. Tik trys valstybės (Italija, Danija ir Portugalija) atliko išsamią subsidijų iškastiniam kurui apžvalgą ir nedaug valstybių narių ketina jas laipsniškai panaikinti arba suformulavo konkrečią politiką.

Elektros energijos jungtys ir vietos tinklai atlieka esminį vaidmenį mažinant priklausomybę nuo iškastinio kuro, integruojant rinką, užtikrinant tiekimo saugumą ir didinant konkurenciją. Dauguma valstybių narių į savo galutinius planus įtraukė tinklų sujungimo tikslus arba jų sujungimo lygio prognozes iki 2030 m. Elektros energijos sektoriuje dauguma valstybių narių jau yra pasiekusios ir net gerokai viršijusios 2030 m. nustatytą 15 proc. ES tinklų sujungimo tikslą. Siekiant šio tikslo itin svarbus bendro intereso projektų vaidmuo (BIP)⁵⁹. Komisija toliau padės likusioms valstybėms narėms didinti savo jungiamųjų linijų pralaidumą ir užtikrins, kad turimos jungiamosios linijos būtų visiškai išnaudojamos ir būtų gaunama maksimali nauda iš energijos vidaus rinkos pagal ES teisę⁶⁰.

⁵⁸ Nors valstybės narės, atsižvelgdamos į rekomendaciją, savo NEKSVP apibūdina ir išvardija energetikos subsidijas, informacijos kokybė įvairuoja nuo bendro aprašymo iki išsamaus ir kiekybinio subsidijų sąrašo. 19 valstybių narių įtraukė informaciją apie subsidijas iškastiniam kurui. 12 valstybių narių nurodė rengiančios laipsniško subsidijų iškastiniam kurui panaikinimo planus arba ketinančios tai pradėti. Tik šešios valstybės narės įtraukė laipsniško kai kurių esamų subsidijų iškastiniam kurui panaikinimo tvarkaraštį.

⁵⁹ Nuo Energetikos infrastruktūros reglamento (TEN-E) įsigaliojimo 2013 m. įgyvendinta beveik 40 dujų ir elektros energijos BIP, o iki 2022 m. numatoma įgyvendinti dar 79 BIP. Į juos iš Europos infrastruktūros tinklų priemonės (EITP) investuota 3,8 mlrd. EUR.

⁶⁰ Reglamento (ES) 2019/943 dėl elektros energijos vidaus rinkos 16 straipsnio 8 dalis.

NEKSVP valstybės narės nurodė su energijos vidaus rinka susijusius investicijų poreikius. Dėl jungiamųjų linijų Vokietija nurodė, kad iki 2030 m. esamai elektros energijos perdavimo sistemai atnaujinti ir naujai sausumos perdavimo infrastruktūrai pastatyti jai reikės 55 mlrd. EUR. Dar 21 mlrd. EUR reikia investuoti į jūrinę elektros energijos perdavimo infrastruktūrą, kad iki 2030 m. būtų galima įrengti 17–20 GW jūros vėjo energijos gamybos pajėgumų. Ispanija taip pat yra suplanavusi stiprinti ir plėsti perdavimo ir skirstymo linijas, be kita ko, jungiančias salas, ir jungtis su kaimyninėmis šalimis, visų pirma Prancūzija. Kalbant apie investicijas, susijusias su energetikos sistemos integravimu ir lankstumu, Estija nurodė iki 2028 m. turėsianti 500 MW hidroakumuliacinių pajėgumų, o Graikija planuoja diegti pažangiąsias technologijas salose, kurių neįmanoma ekonomiškai efektyviai sujungti, pavyzdžiui, sukurti novatoriškas hibridines elektros energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių ir kaupimo sistemas.

NEKSVP ir energijos vidaus rinka. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso uždaviniai

Pastangos užtikrinti rinkų likvidumą ir konkurencingumą – labai svarbios ir siekiant energetikos ir klimato srities tikslų bei investicijas į ekonomikos gaivinimą kreipiant taip, kad būtų išvengta iškraipytų rinkos signalų. Siekiant pertvarkos reikia sistemingiau ir nuosekliau nustatyti ir propaguoti lankstumo šaltinius, šalinti bet kokias kliūtis naujiems rinkos dalyviams ir sudaryti sąlygas atviroms ir konkurencingoms rinkoms. Tai turi visapusiškai atsispindėti valstybių narių pastangose įgyvendinant NEKSVP.

Nors valstybės narės renkasi skirtingus sektorių integravimo būdus, neseniai priimta **ES energetikos sistemos integracijos strategija** gali būti valstybių narių orientyras kuriant lankstesnes energetikos sistemas ir toliau pritaikant energijos rinkas prie poveikio klimatui neutralumo poreikių.

Komisija taip pat skatins didesnę paklausos lankstumą priimdama tinklo kodeksą⁶¹, persvarstydama valstybės pagalbos gaires ir vartotojų informavimo reikalavimus.

Valstybės narės turi vykdyti savo prievolę pranešti apie **energetikos subsidijas, visų pirma subsidijas iškastiniam kurui, ir jų laipsniško panaikinimo priemones.** Atsižvelgdama į tarptautinius įsipareigojimus laipsniškai panaikinti subsidijas iškastiniam kurui, priištus Didžiajame dvidešimtuose (G20) ir Jungtinėse Tautose, taip pat į pačios ES politinius įsipareigojimus, Komisija šį klausimą nagrinės 2020 m. energetikos sąjungos būklės ataskaitoje ir pateiks papildomų gairių valstybėms narėms, kad paskatintų jas atsisakyti subsidijų iškastiniam kurui. Tai padės valstybėms narėms ne tik užtikrinti, kad jų politika derėtų su 2030 m. tikslais ir žaliuoju ekonomikos gaivinimu bei atsparumo didinimu, bet ir nenaudoti ribotų finansinių išteklių tam, kad skatintų naudoti iškastinį kurą, o galiausiai ir nestabdyti būtinų technologinių pokyčių. Komisija įdėmiai stebės, kad būtų teikiama išsami informacija apie subsidijas iškastiniam kurui ir jų naikinimo pažangą, visų pirma NEKSVP įgyvendinimo pažangos ataskaitose. Atlikdama Energijos mokesčių direktyvos, taip pat

⁶¹ Tikslas – išnaudoti elektromobilių, šilumos siurblių ir kitų elektrą vartojančių prietaisų potencialą prisidėti prie energetikos sistemos lankstumo (pradžią – 2021 m. pabaigoje).

valstybės pagalbos gairių peržiūrą, Komisija apsvartys, ar reikia imtis papildomų priemonių, kad būtų užtikrintas ES politikos krypties nuoseklumas ir įgyvendinamas ES žaliojo kurso užmojis panaikinti subsidijas iškastiniam kurui.

Dėl **infrastruktūros** daugumoje planų nurodoma, kad pagrindiniai veiksmai – užbaigti BIP projektų įgyvendinimą, stiprinti vidaus tinklus ir diegti novatoriškas technologijas, pavyzdžiui, pažangiuosius tinklus ir naujos kartos elektros energijos tinklus⁶², be kita ko, peržiūrint su atsinaujinančiųjų išteklių energija susijusius tinklo kodeksų reikalavimus. Europos tinklai turi būti pritaikyti prie kintančios energetikos sistemos – labiau decentralizuotos, skaitmenizuotos, tikrąsias ir abikryptės visuose sektoriuose. Šiuo tikslu Komisija peržiūrės TEN-E ir TEN-T reglamentus ir Alternatyviųjų degalų infrastruktūros direktyvą, dešimties metų tinklo plėtros planų taikymo sritį ir valdymą, taip pat spartins investicijas į pažangią, itin efektyvią elektros energijos gamybą iš atsinaujinančiųjų išteklių, centralizuotą šilumos ir vėsumos tiekimą ir į CO₂ infrastruktūrą.

2.3.3. Moksliniai tyrimai, inovacijos ir konkurencingumas

Mokslinių tyrimų ir inovacijų poreikiams skiriamas dėmesys galutiniuose NEKSVP yra nepakankamas, kad būtų pasiekti klimato srities ir energetikos tikslai. Apskritai nacionaliniuose biudžetuose švartų technologijų MTI numatyta mažiau lėšų nei anksčiau ir labai trūksta nacionalinių uždavinių bei finansavimo tikslų, kurie rodytų trajektoriją iki 2030 m. ir 2050 m. Daugumoje planų taip pat nurodomas tik esamų konkrečiai su energetika nesusijusių programų, kurios vykdomos trumpiau nei penkerius metus, finansavimas.

Daugelyje NEKSVP visiškai pritariama tam, kad energetikos MTI planavimas ir derinimas būtų grindžiami valstybių narių ir Komisijos bendradarbiavimu pagal Strateginį energetikos technologijų planą (**SET planą**). Kai kurios valstybės narės nurodė konkrečias interesų sritis, tačiau dauguma jų nenurodė, kaip nacionalinės lėšos ir (arba) veikla paskirstomos pagal darbo paketus (įgyvendinimo planus), kuriuose jos dalyvauja, ir kaip SET planas susijęs su jų nacionaliniais energetikos ir klimato politikos tikslais.

Baterijos atliks ne mažiau svarbų vaidmenį mažinant ES transporto sektoriaus priklausomybę nuo iškastinio kuro ir išlaikant nedideles elektros energijos sektoriaus sistemos sąnaudas (jos padeda subalansuoti sistemą ir suteikia jai lankstumo visiškai neišmetant anglies dioksido, taip pat mažina tinklo plėtros poreikį). Šiuo atžvilgiu baterijos įtrauktos į NEKSVP kaip nepamainomos tiek stacionarioms, tiek judumo reikmėms. Susiję tolesni mokslinių tyrimų ir inovacijų poreikiai ir pramoninių gamybos pajėgumų plėtojimas NEKSVP aptariami tik iš dalies. Prieš trejus metus Komisijos įkurtas Europos baterijų aljansas⁶³ padėjo pramonės suinteresuotiesiems subjektams suteikti reikiamą postūmį investuoti į baterijų gamybą ES.

⁶² Naujos kartos elektros energijos tinkluose veiksmingai naudojamos naujos ryšių technologijos (pvz., skaitmeninės platformos), kad naudotojai (gamintojai, vartotojai ir gaminantys vartotojai) galėtų novatoriškai naudotis energetikos infrastruktūra (pvz., lankstūs tinklai).

⁶³ Tam, kad ES būtų sukurta stipri, novatoriška, tvari ir konkurencinga baterijų vertės grandinė, kad reaguojant į didelę elektromobilių paklausą būtų remiama transporto elektrifikacija, kad būtų užsitikrinta prieiga prie baterijoms gaminti reikalingų strateginių žaliavų, didinamas atsparumas bei autonomija, panaudojami gebėjimai ir didinami gamybos pajėgumai.

Valstybės narės, pramonė ir kiti pagrindiniai suinteresuotieji subjektai reagavo urmu ir greitai, be kita ko, įgyvendindami bendriems Europos interesams svarbius projektus (BEISP). Dabar aljansui priklauso daugiau kaip 500 subjektų ir jis iš viso pritraukė 100 mlrd. EUR investicijų į visą ES vertės grandinę. Statoma daugiau kaip 20 baterijų gamyklų (jų užbaigtumo etapai skiriasi), o visoje vertės grandinėje vykdoma daugybė projektų, tarp jų ir žaliavų gavybos bei perdirbimo, baterijų medžiagų ir baterijų perdirbimo. Iš ES statomų gamyklų pirmosios 11 turėtų pradėti gamybą iki 2022–2023 m., o iki 2030 m. kasmet pagaminamų baterijų bendra įkrova turėtų siekti 270 GWh. Pramonės sektoriaus vertinimu, dėl to pridėtinė vertė nuo 2025 m. kasmet padidės 250 mlrd. EUR ir bus sukurta 4–5 mln. darbo vietų, o apskritai transporto elektrifikacija, įskaitant kelių ir geležinkelių transportą, iki 2030 m. galėtų sukurti dar 600 000 darbo vietų.

Iki 2020 m. pabaigos Komisija priims naują prie ateities poreikių pritaikytą baterijų reglamentavimo sistemą, kuria bus siekiama užtikrinti, kad visos ES rinkai pateiktos baterijos (nepriklausomai nuo jų kilmės) atitiktų aukščiausius našumo, patvarumo, saugos, atsakingo žaliavų įsigijimo ir mažiausio poveikio aplinkai standartus, įskaitant mažą anglies pėdsaką per visą jų gyvavimo ciklą. Naująsias taisykles turėtų papildyti Europos standartizacijos komiteto (CEN) ir Europos elektrotechnikos standartizacijos komiteto (CENELEC) tinkamu laiku parengti aukštos kokybės standartai.

Kai kurios valstybės narės ypatingą dėmesį skiria ilgalaikėms technologijoms, pavyzdžiui, anglies dioksido surinkimo, naudojimo bei saugojimo (angl. CCUS), kurios galėtų padėti iki 2030 m. sumažinti tam tikrų sektorių, kuriuose tai padaryti itin sunku, priklausomybę nuo iškastinio kuro, taip pat vandenilio technologijoms, o artimesnės ateities technologijos, pavyzdžiui, energijos vartojimo efektyvumo, vėjo ir saulės energijos, kurių inovacijas reikėtų laipsniškai plėtoti, sulaukia mažiau dėmesio.

Požiūris į konkurencingumą NEKSVP skiriasi. Kai kuriuose planuose laikomasi siauros konkurencingumo sampratos ir aptariami patentų, mokslininkų klausimai arba apsiribojama tik elektros energijos kainomis. Kituose planuose aptariami technologijų diegimo aspektai, taigi laikomasi platesnio požiūrio į švarias technologijas siūlančių nacionalinių tiekėjų konkurencingumą, įskaitant vertės grandines tokiems sprendimams parengti. Tačiau daugumoje planų trūksta kiekybinių rodiklių, todėl jų neįmanoma įvertinti kiekybiškai.

NEKSVP, MTI ir konkurencingumas. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliąjo kurso uždaviniai

Siekiant Europos ekonomiką vėl pastatyti ant kojų ir paspartinti naujų technologijų inovacijas ir diegimą rinkoje, taip pat inovacijas, padėsiančias neutralizuoti poveikį klimatui, reikia **naujo strateginio požiūrio į švarios energijos MTI ir konkurencingumą.** Tiek ES, tiek valstybių narių MTI politika ir finansavimas bei nacionalinės pramonės strategijos turi būti geriau suderintos su energetikos ir klimato srities uždaviniais, ir tai turi būti įgyvendinama per NEKSVP.

Kad šioje srityje pasiektų daugiau, valstybės narės gali naudotis įvairiomis finansavimo priemonėmis, pavyzdžiui, programa „Europos horizontas“, Inovacijų fondu, Modernizavimo

fondu ir programa „Invest EU“. 2020 m. rugsėjo mėn. kvietimas teikti pasiūlymus pagal žaliąjį kursą taip pat bus paspirtis ekonomikos gaivinimui – 1 mlrd. EUR (iš jų 250–300 mln. EUR pagrindiniams energetikos prioritetams) bus skirta moksliniams tyrimams ir inovacijoms finansuoti. 2020 m. liepos mėn. Inovacijų fondas paskelbė pirmą kvietimą teikti pasiūlymus, pagal kurį švarių ir novatoriškų technologijų didelio masto projektams bus paskirstytas 1 mlrd. EUR. Rengiamas ir mažo masto projektams (kurių kapitalo išlaidos mažesnės nei 7,5 mln. EUR) skirtas kvietimas teikti pasiūlymus; jis bus paskelbtas iki 2020 m. pabaigos.

2021 m. Komisija pakeis SET planą taip, kad jis prisidėtų prie žaliajo ES ekonomikos gaivinimo ir būtų geriau atliepiami valstybių narių MTI poreikiai; pastarosios savo ruožtu turi nusistatyti aiškius ir plataus užmojo nacionalinius MTI uždavinius bei finansavimo tikslinius rodiklius. ES taip pat bendradarbiaus su privačiojo sektoriaus subjektais siekdama, kad MTI ir susijusiam švarios energijos technologijų diegimui būtų skiriama daugiau privačių lėšų.

Vandenilio strategija

Daugumoje NEKSVP pripažįstamas⁶⁴ vandenilio vaidmuo pereinant prie naujo energetikos modelio. Pusėje planų minimi konkretūs su vandeniliu susiję uždaviniai savo šalyje gaminti vandenilį naudojant atsinaujinančiųjų išteklių energiją arba išmetant mažai anglies dioksido ir jį galiausiai sunaudoti pramonėje bei transporto sektoriuose, kuriuos elektrifikuoti labai sunku (pavyzdžiui, Liuksemburgas siekia naudoti tokį vandenilį, kad plieno gamyba taptų tvaresnė).

Neseniai paskelbtos ES vandenilio strategijos įgyvendinimo klausimais Komisija, valstybės narės ir pramonė bendradarbiaus Švaraus vandenilio aljanse.

Bus siekiama parengti investicijų darbotvarkę, kurioje būtų numatyti įgyvendintini perspektyvūs projektai, ir toliau plėtoti švaraus vandenilio tiekimo grandines ir galutinės grandies technologijas. Siekiant sėkmingai įgyvendinti Vandenilio strategiją, reikės vykdyti diplomatiją energetikos srityje ir suderintus veiksmus už ES ribų, visų pirma su kaimyninėmis šalimis.

Šiuo metu rengiama labai daug projektų. Danija ir Vokietija jūroje prie Bornholmo stato 3–5 GW galios vėjo energijos gamybos sistemą, įskaitant elektrolizės įrenginį, gaminsiantį vandenilį kaip degalus sunkvežimiams, autobusams, laivams ir orlaiviams. Po to, kai pateikė savo NEKSVP, Ispanija ėmė planuoti Puertoljano mieste statyti 100 MW galios fotovoltinę saulės elektrinę, 20 MWh talpos ličio jonų baterijų sistemą energijai kaupti ir vandenilio gamybos elektrolizės būdu sistemą.

2020 m. rudenį kartu su energetikos sąjungos būklės ataskaita Komisija pateiks pirmąją konkurencingumo pažangos ataskaitą. Joje bus pateikta švarių technologijų ir sprendimų konkurencingumo analizė ir pasiūlytas bendras konkurencingumo vertinimo ir kiekybinio pastangų vertinimo metodas. Pagrindžiamojoje ataskaitoje „Perėjimas prie švarios energijos. Technologijos ir inovacijos“ bus pateikta išsamesnė faktais pagrįsta dabartinės ir būsimos

⁶⁴Pavyzdžiui, Prancūzija, Vokietija, Austrija, Nyderlandai savo NEKSVP nurodė konkrečius savo planus, o kitos, pavyzdžiui, Portugalija, šiuo metu skubiai rengia konkrečias strategijas.

švarių technologijų ir sprendimų **padėties** analizė, kuria siekiama sukurti tvirtesnes sąsajas tarp mokslinių tyrimų ir inovacijų veiklos, švarių technologijų ir energetikos bei klimato srities uždavinių (tiek nacionalinių, tiek ES).

2.4. NEKSVP aptartas regioninis bendradarbiavimas ir aplinkos aspektai

2.4.1. Glaudesnis valstybių narių bendradarbiavimas ir daugiapakopis dialogas

Planai atskleidžia, kad – nors valstybės narės gerai supranta ir apibūdina **regioninio bendradarbiavimo** poreikį, o kai kurios iš jų rengdamos planus naudoja esamais regioniniais forumais – visas regioninio bendradarbiavimo potencialas dar neišnaudotas. Nedaug valstybių narių apibūdina konkrečias priemones, kuriomis siekiama optimizuoti prieigą prie regioninių įrenginių ir naudojimąsi jais arba kaip bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis narėmis geriau suplanuoti atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtrą ir energijos vartojimo efektyvumo priemones.

Remdamosi NEKSVP valstybės narės turėtų labiau praktiškai bendradarbiauti savo regione. Pavyzdžiui, naudodamosi esamais forumais spręsti bendroms problemoms, susijusioms su energetikos pertvarkos prioritetais, kaip antai energijos vartojimo efektyvumu, transportu, pažangiaisiais tinklais ir atsinaujinančiais išteklių, pvz., dėl planavimo, įgūdžių trūkumo atsinaujinančiųjų išteklių energetikos srityje, energijos vartojimo efektyvumo ir pastatų, ir taip plėtoti energetikos pertvarką savo regione. Tokio bendradarbiavimo pavyzdžiai yra keturios jau esamos grupės: Penkiašalis energetikos forumas, CESEC iniciatyva, Šiaurės jūros iniciatyva ir Baltijos jūros valstybių bendradarbiavimas (pvz., Estija ir Latvija planuoja bendrą jūros vėjo energetikos aukcioną). Regioninis aukcionų, pavyzdžiui, jūros vėjo energijos, planavimas padėtų sukurti nuolatinę įgyvendintinų projektų bazę ir parodytų, kad šis sektorius geba žvelgti į ateitį ir prisidėti prie ekonomikos gaivinimo⁶⁵.

Valstybės narės turėtų sparčiau įgyvendinti pavyzdinius regioninio masto projektus, pavyzdžiui, jūros vėjo energijos ir greito įkrovimo stotelių tinklą TEN-T koridoriuose. Šiuo tikslu jos turėtų naudotis ekonomikai gaivinti skirtomis lėšomis, EITP, regioninės pagalbos fondais ir ES atsinaujinančiųjų išteklių energetikos finansavimo mechanizmu, taip pat visapusiškai pasinaudoti regioniniais forumais. Valstybės narės taip pat galėtų bendradarbiauti išbandydamos energijos vartojimo efektyvumo ar energijos gamybos technologijas, galinčias lemti proveržį, ir, atradusios našiausias ar ekonomiškai efektyviausias technologijas, galėtų paskatinti jų pramoninę gamybą. Bendromis jėgomis vykdant architektūrinio paveldo renovacijos projektus taip pat galėtų būti paskatinta specialiųjų technologijų, pavyzdžiui, saulės energijos čerpių ar fotovoltinio stiklo, gamyba dideliu mastu ir šios technologijos taptų ekonomiškai efektyvia istorinių pastatų renovacijos alternatyva.

⁶⁵ Slovėnija skatino regioninį bendradarbiavimą įrengiant pažangiuosius tinklus ir drauge su Kroatija pristatė novatoriškas technologijas platesniam regionui pasinaudodamos Europos infrastruktūros tinklų priemone.

2.4.2. NEKSVP ir aplinkos politika

Oro tarša didina tam tikrų ligų, pavyzdžiui, kvėpavimo ir širdies bei kraujagyslių ligų, riziką⁶⁶. Šiomis ligomis sergantiems žmonėms didesnė ir COVID-19 rizika.

Valdymo reglamente reikalaujama⁶⁷, kad valstybės narės praneštų apie pramonės, žemės ūkio, transporto ir energetikos politikos bei su oro tarša susijusių priemonių poveikį, susijusį su aplinkos teisės aktais⁶⁸. Nepaisant tam tikrų pastangų, valstybių narių galutiniuose planuose vis dar nėra pakankamai informacijos apie numatomą planuojamos politikos ir priemonių poveikį oro teršalų išmetimui. Tik 13 valstybių narių pateikė pakankamai išsamią (arba pakankamai patobulino) poveikio oro kokybei analizę, palyginti su planų projektais. Galutiniuose planuose nepakankamai išanalizuota, kokius kompromisus gali tekti padaryti tarp, viena vertus, oro kokybės ir, kita vertus, klimato bei energetikos uždavinių (daugiausia jie susiję su didėjančiu bioenergijos naudojimu). Vis dėlto palankiai vertintina tai, kad kai kurios valstybės narės išanalizavo planuojamų priemonių poveikį visiems oro teršalams, reglamentuojamiems Direktyva dėl į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo⁶⁹, kartais netgi sugrupuodamos juos pagal išmetimo sektorių – tai naudinga, nes padeda veiksmingiau nustatyti taršos mažinimo priemones.

Keliuose planuose suplanuotos bioenergetikos plėtros galimo poveikio anglies dioksido absorbentui, biologinei įvairovei, vandeniui ir oro taršai vertinimas yra nepakankamas. Stinga išsamios informacijos apie tiekiamos reikiamos tvarios biomasės žaliavas, kilmę ir miško biomasės trajektorijas, taip pat apie tai, kaip tai suderinama su priemonėmis išlaikyti ir padidinti anglies dioksido absorbentą.

NEKSVP ir aplinkos politika. Ekonomikos gaivinimo iššūkiai bei galimybės ir Europos žaliojo kurso uždaviniai

Visos valstybės narės turėtų stiprinti nacionalinių oro taršos valdymo programų (NOTVP) ir NEKSVP sąsajas, taip pat ir jų įgyvendinimą vietos lygmeniu⁷⁰. Tai padės atrasti sinergiją ir išvengti kompromisų arba juos sušvelninti ir kartu skatins įgyvendinti viena kitą papildančias priemones – plėtoti netaršų transportą, didinti nedegiuųjų atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalį.

Daugelyje NEKSVP į **žiedinės ekonomikos** politiką reikia labiau integruoti išmetamo ŠESD kiekio mažinimą ir kiekybiškai įvertinti, kiek ŠESD bus neišmesta dėl žiedinės ekonomikos. Taip pat reikia įvertinti konkrečių politikos krypčių ir **biologinės įvairovės** sinergiją bei kompromisus, kuriuos gali tekti padaryti (turimas galvoje, pavyzdžiui, ekosisteminių paslaugų

⁶⁶ PSO duomenimis, visame pasaulyje dėl oro taršos pirma laiko kasmet miršta 7 mln. žmonių. ES šis skaičius yra 400 000, teigia Europos aplinkos agentūra.

⁶⁷ Energetikos sąjungos valdymo reglamente nustatyta, kad šis įpareigojimas taikomas „kai taikytina“, o jis taikytinas visiems sektoriams, kuriuose oro teršalai ir ŠESD išmetami iš to paties šaltinio (transporto, energetikos, žemės ūkio, pramonės, būstų šildymo).

⁶⁸ Direktyva (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo.

⁶⁹ ES 2016/2284.

⁷⁰ Savivaldos lygmeniu oro kokybės aspektai yra energetinės pertvarkos ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo varomoji jėga, nes nauda pajaučiama greitai. ES finansuoja kelias tokias vietos lygmenyje užgimusias iniciatyvas, apimančias žiedinės ekonomikos ir oro taršos aspektus.

poveikis klimato kaitos švelninimui ir prisitaikymui prie jos poveikio, tačiau kartu ir biologinės įvairovės nykimo rizika). Tokią sąveiką galima būtų panagrinėti ir kitose aplinkos srityse, pavyzdžiui, vandens ir dirvožemio taršos, efektyvaus išteklių naudojimo, taip pat vandens ir energijos sąsajas laikantis Europos žaliajame kurse įtvirtinto principo nepakenkti. Vertindamos bioenergetikos plėtros potencialą valstybės narės taip pat turėtų įvertinti bioenergijos efektyvumą, palygindamos jį su kitų atsinaujinančiųjų išteklių efektyvumu, be kita ko atsižvelgdamos į poveikį žemės naudojimui ir anglies dioksido absorbentui, oro kokybei ir kitą poveikį aplinkai. Kaip išdėstyta Biologinės įvairovės strategijoje, **ES teiks pirmenybę tokiems sprendimams kaip vandenynų energija, jūros vėjo energetika (padedanti atsikurti žuvų ištekliams), saulės elektrinės, kuriose sukurta biologinei įvairovei palanki dirvožemio danga, ir tvariai bioenergetikai.**

3. IŠVADOS

Šis vertinimas rodo, kad pirmasis Valdymo reglamente nustatytos naujos integruoto planavimo sistemos įgyvendinimas vyksta labai sėkmingai. Visos valstybės narės, nors kai kurios ir vėluodamos, pateikė kokybiškus galutinius planus. Planai parengti pagal palyginamą struktūrą ir apima integruotus nacionalinius uždavinius ir politiką pagal visus energetikos sąjungos aspektus. Be to, jie parengti po plataus masto konsultacijų su nacionalinio bei subnacionalinio lygmens suinteresuotaisiais subjektais ir užtikrinus jų dalyvavimą procese – taip sukurtas stiprus atsakomybės už pertvarką energetikos ir klimato srityse jausmas. Atliktas darbas rodo didžiules valstybių narių pastangas ir juo galima remtis didinant užmojo mastą, kad būtų neutralizuotas poveikis klimatui, kaip numatyta Europos žaliajame kurse, Europos klimato teisės akte ir Komunikate dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo.

Bendras vertinimas visos ES mastu atskleidė toliau nurodytas įžvalgas ir tendencijas. Galutinių planų užmojis tokiais svarbiais aspektais kaip išmetamo ŠESD kiekio mažinimas ar atsinaujinančiųjų išteklių energijos tiksliniai rodikliai yra gerokai didesnis nei 2018 m. parengtų planų projektų. Tai atitinka 2019 m. birželio mėn. Komisijos pateiktas rekomendacijas dėl planų projektų.

Pirma, iš vertinimo matyti, kad valstybėse narėse pertvarka energetikos ir klimato srityse spartėja, genama bendro ES tikslo neutralizuoti poveikį klimatui. Dabartinis ES 2030 m. tikslas išmetamą ŠESD kiekį sumažinti 40 proc., palyginti su 1990 m. lygiu, bus viršytas. Įgyvendinus esamas ir suplanuotas priemones, išmetamas ŠESD kiekis – pagal dabartinę šio tikslo aprėptį, t. y. neskaičiuojant LULUCF absorbento – bus sumažintas 41 proc. Prognozuojama, kad energijos rūšių derinys keisis dar greičiau, nei daugelio visai neseniai manyta. Planai rodo, kad beveik visos valstybės narės palaipsniui atsisako anglių arba yra nustačiusios datą, iki kada tai padarys. Prognozuojama, kad iki 2030 m. anglių naudojimas, palyginti su 2015 m. lygiu, sumažės 70 proc., o iš atsinaujinančiųjų išteklių pagaminamos elektros energijos dalis – 60 proc.

Antra, vertinimas parodė, kad, įgyvendinus esamas ir suplanuotas priemones, atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis 2030 m. Sąjungos mastu galėtų siekti 33,1–

33,7 proc., taigi tikslas, kad 2030 m. ji sudarytų bent 32 proc., būtų gerokai viršytas. NEKSVP nurodytos tolesnės investicijos į atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir šios srities reformos gali šią dalį dar labiau padidinti.

Trečia, energijos vartojimo efektyvumo srityje atotrūkis iki 2030 m. užmojų išlieka. Nors ir mažesnis nei planų projektuose, atotrūkis iki ES lygmeniu nustatyto 2030 m. 32,5 proc. energijos vartojimo efektyvumo tikslo išlieka: pirminės energijos suvartojimo atveju jis sudaro 2,8 procentinio punkto, o galutinės energijos suvartojimo atveju – 3,1 procentinio punkto. Nors šiam klausimui skiriama vis daugiau dėmesio, kaip matyti iš galutinių planų, ir Europos lygmeniu yra suplanuota priemonių, šiam atotrūkiui panaikinti vis dar reikia didelių pastangų. Atsižvelgdama į tai, Komisija imsis veiksmų, visų pirma įgyvendindama iniciatyvą „Renovacijos banga“, peržiūrėdama ir galbūt persvarstydama Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą ir pateikdama gaires dėl principo „svarbiausia – energijos vartojimo efektyvumas“ taikymo.

Be to, planuose pasigendama išsamesnės informacijos ir tikslesnio veiksmų apibūdinimo tokiais svarbiais aspektais kaip investicijų poreikių nustatymas, finansavimo sutelkimas, moksliniai tyrimai ir inovacijos bei konkurencingumas, regioninis bendradarbiavimas, žemės naudojimas, žemės naudojimo keitimas ir miškininkystė, teisinga pertvarka ir energijos nepriteklis. Galiausiai valstybės narės turi labiau pasistengti laipsniškai panaikinti subsidijas iškastiniam kurui. Šiais atžvilgiais į Komisijos rekomendacijas nevisiškai atsižvelgta.

Šio ES masto vertinimo atskleisti trūkumai ir išliekančios spragos turės būti šalinami kolektyvinėmis pastangomis – tiek valstybių narių, tiek ES lygmeniu. Valstybės narės turės įgyvendinti savo NEKSVP atsižvelgdamos į naujas finansavimo galimybes pagal DFP ir Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. Investicijos visų pirma turėtų būti nukreiptos į pastatų renovaciją, tvarų judumą, pramonės ir žemės ūkio priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimą, atsinaujinančiųjų išteklių energiją, įskaitant vandenilio gamybą iš atsinaujinančiųjų išteklių, ir į susijusias energetikos sistemos integravimo technologijas bei sprendimus. Didesnis dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas prisitaikymui prie klimato kaitos poveikio ir anglies dioksido absorbentams. Brandiems projektams turėtų būti sutelkiama kuo daugiau lėšų jau pradinio etapu. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė turėtų būti naudojama kartu su kitais esamais lėšų šaltiniais, visų pirma programa „InvestEU“, siekiant pritraukti privačiojo finansavimo ir padidinti viešąjį finansavimą.

Teikdama penktąją energetikos sąjungos būklės ataskaitą, kuri turi būti priimta spalio mėn., Komisija paskelbs kiekvienai valstybei narei skirtus Komisijos tarnybų darbinius dokumentus – juose bus pateiktas individualus kiekvieno galutinio NEKSVP ir to, kaip jame atsižvelgta į 2019 m. Komisijos rekomendacijas, vertinimas. Juose taip pat bus pateikta rekomendacijų dėl planų įgyvendinimo ir dėl veiksmų, kurie padės išnaudoti visą planų potencialą žaliajo ekonomikos gaivinimo sąlygomis.

Komisija padės valstybėms narėms įgyvendinti planus pasitelkdama tiek dvišalį, tiek regioninį bendradarbiavimą, padėdama keistis geriausios praktikos pavyzdžiais, taip pat naudodamasi įvairiomis jos turimomis priemonėmis, kaip antai Struktūrinių reformų rėmimo programa ir ją pakeisiančia siūloma techninės paramos priemone, pagal kurią valstybėms narėms gali būti

teikiama specialiai pritaikyta techninė parama siekiant pagerinti jų gebėjimus rengti, plėtoti ir įgyvendinti reformas, programa „InvestEU“ ir pagal programą „Next Generation EU“ siūlomas priemonės. Be to, Komisija skatins techninės informacijos mainus su valstybėmis narėmis dėl NEKSVP įgyvendinimo, siedama juos su nacionaliniais ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais.

Nacionaliniu lygmeniu vykdoma politika bus stiprinama ir papildoma tolesnėmis ES lygmens politikos priemonėmis siekiant panaikinti likusį atotrūkį ir padidinti užmojo lygį, nustatytą tuo pačiu metu paskelbtame Komunikate dėl platesnio Europos 2030 m. klimato srities užmojo. Tvirtas šio darbo pagrindas yra visapusiškas švarios energijos dokumentų rinkinio įgyvendinimas, įskaitant skubų visų likusių priemonių priėmimą.

Galiausiai, šis pirmasis pavyzdys rodo, kad, siekiant bendrų pastangų Europos lygmeniu, labai svarbi tinkamai sukurta valdymo sistema. Remiantis dabartiniu į NEKSVP orientuotu sistemos modeliu, vis dėlto ilgainiui šią sistemą gali reikėti pritaikyti prie kintančių poreikių ir politikos prioritetų pagal žaliąjį kursą bei ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. Iki 2021 m. vidurio atlikdama energetikos ir klimato srities teisės aktų peržiūrą, kad juose būtų atsižvelgta į padidintą 2030 m. išmetamo ŠESD kiekio mažinimo užmojų, Komisija taip pat peržiūrės Valdymo reglamentą ir užtikrins, kad jis ir toliau atitiktų savo paskirtį.

NEKSVP yra ne vienkartinis, o kartotinis procesas. Svarbios pažangos stebėsenos priemonės bus metinės išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio ir prognozių ataskaitos, taip pat nacionalinės planų įgyvendinimo pusmetinės ataskaitos. Remdamosi šiais elementais valstybės narės savo NEKSVP atnaujins ir peržiūrės 2023 m. (projektai) ir 2024 m. (galutiniai)⁷¹. Tai suteiks galimybę mokytis iš patirties, įgytos per pirmuosius įgyvendinimo metus, ir pritaikyti planus prie pasikeitusių klimato ir energetikos tikslų bei ekonominių aplinkybių, atsižvelgiant į gaivinimo ir atsparumo planais grindžiamą nacionaliniu lygmeniu parengtą žaliųjų investicijų darbotvarkę.

⁷¹ Atnaujinamos planus valstybės narės turėtų naudoti Europos statistikos duomenimis, kai tik jie bus turimi.